Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ҚИЗИЛ ЎЗБЕКИСТОН

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТ(большевик)ЛАР ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ, ШАҲАР КОМИТЕТЛАРИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

№ 184 (6611)

14 СЕНТЯБРЬ 1946 йил ШАНБА

БАҲОСИ 20 ТИЙИН

БУГУНГИ СОНДА:

СССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИДА. — 1946 йилда колхоз чорвачилигини ривожлантириш учун республика, ўлка, область ва районлар ўртасида бўлган Бутун Иттифоқ социалистик мусобақасининг якунлари тўғрисида (1-нчи бет).

Совет делегацияси Америка Қўшма Штатларидаги Умум славянларнинг учинчи конгрессига жўнаб кетди (1-нчи бет).

Қорақалпоғистон АССР Олий Советининг сессияси очилди (1-нчи бет).

Пахта териш ва тайёрлаш сур'ати тезлаштирилсин (1-нчи бет).

НЮРНБЕРГДА АСОСИЙ НЕМИС ҲАРБИЙ ЖИНОЯТЧИЛАРИ УСТИДАН СУД. — Жиноий ташкилотлар тўғрисидаги масала юзасидан СССР бош қораловчиси ўртоқ Р. А. Руденконинг охирги сўзи (2-нчи бет).

Париж Сулҳ Конференциясида (3-нчи ва 4-нчи бетлар).

Хавфсизлик Кенгашида (4-нчи бет).

Булғория ташқи ишлар министри Кулишевнинг матбуот конференциясида айтганлари (4-нчи бет).

Кузги дон экиш ҳозирги куннинг муҳим вазифаси

Ўзбекистон Совет Иттифоқининг асосий пахта базаси. Шу блан бирга бизда ғаллачиликни кенг ривожлантириш учун ҳам катта имкониятлар бор. Сталинча тўртинчи бешйиллик планда республикамиздаги қишлоқ хўжалик ходимлари олдига, шу жумладан ғаллакорларимиз зиммасига мамлакат аҳолисини ғалла блан мўл-кўл та'минлашда катта ва мас'улиятли вазифалар юкланади.

Бу вазифаларни тўла-тўкис адо этиш республикамизда дон хўжалигини юксалтириш ва ғалла ҳосилини йил сайин оширишни талаб этади. Бу эса ғаллачилик агротехникасига, ғалла уруғини яхшилашга ва экишни ўз вақтида юқори сифатли қилиб ўтказишга боғлиқдир. Бу жиҳатдан кузги дон экиш жуда муҳим аҳамиятга эгадир. Кузда экилган дон экинларидан баҳорда экилганига қараганда кўп ҳосил олиниши илмий асослар ва тажрибакор ғаллакорларнинг иш натижалари блан тўла исбот этилган.

Кузги дон экиш учун энг қулай муддат сентябрь ва октябрь ойлари ҳисобланади. Шунинг учун ҳам ЎзССР Халқ Комиссарлари Совети ва ЎзК(б)П Марказий Комитети «1946 йилда Ўзбекистон ССРнинг колхоз ва совхозларида кузги дон экишни ўтказиш тадбирлари ҳақида» деб чиқарган қарорида республикамизнинг ҳамма областьларида кузги дон экишни 20 августдан бошлаб, сувли ерларда 25 сентябрьдан, баҳорикор ерларда 20 октябрьдан, тоғлик ерларда эса 1 октябрьдан кечикмай тамомлаш кескин вазифа қилиб қўйилади.

Партия ва ҳукумат томонидан кузги дон экиш учун белгиланган энг қулай фурсат ўтиб бораётир. Вақтни ғанимат билган Қашқадар'ё областининг ғаллакорлари кузги дон экишга бу йил пухта тайёрлик блан киришиб, ЎзССР Министрлар Совети ва ЎзК(б)П Марказий Комитети томонидан белгиланган графикни икки ҳисса ошириб бажардилар. 10 сентябрьгача 22,5 минг гектар ўрнига 43.700 гектар ерга кузги дон экилди ва кузги дон экиладиган ерларнинг 54 проценти ҳайдаб қўйилди.

Аммо, умуман республикамизда кузги дон экиладиган ерларни ҳайдаш ва экиш жуда суст бораётир. ЎзССР Министрлар Совети ва ЎзК(б)П Марказий Комитети қарорида белгиланган графикка мувофиқ 10 сентябрьгача республикада 110 ярим минг гектар ерга кузги дон экилиши керак эди. Ҳолбуки, шу муддатгача графикнинг ярми бажарилди, халос. Айниқса Тошкент, Самарқанд, Наманган, Сурхондар'ё областьларида кузги дон экиш мутлақо қониқарсиз бораётир. Андижон областида эса ҳалигача бир гектар ерга ҳам кузги дон экилган эмас. Шунингдек Тошкент областининг асосий ғаллакор районларидан ҳисобланган Ўртачирчиқ, Бўка, Оққўрғон, Мирзачўл районлари, Самарқанд областининг Оқдар'ё, Иштихон, Қорадар'ё, Метон районлари ҳали кузги дон экишга киришган эмаслар. 26.500 гектар ерга кузги дон экиши керак бўлган Ховос районида энди 571 гектар экилган. 34.000 гектар ерга кузги дон экадиган Ғаллаорол райони экиш планини атиги 0,1 процент, 40.000 гектарга дон экадиган Каттақўрғон райони 0,5 процент бажардилар, халос. Шунинг учун ҳам республикамизда кузги дон экиш плани энди 7,1 процент бажарилди.

Бунинг асосий сабаби шундаки, маҳаллий партия, совет ташкилотлари, айниқса Ўзбекистон ССР Ер ишлари министрлиги (министри ўртоқ Муҳаммаджонов) ва унинг жойлардаги органлари кузги дон экишни муваффақиятли ўтказишга етарли раҳбарлик қилмаётирлар. Ер органларининг ходимлари партия ва ҳукуматнинг қат'ий кўрсатмалари бўлишига қарамай, кузги дон экишни ўз вақтида юқори сифатли қилиб ўтказишни ҳали ўз олдиларига марказий вазифа қилиб қўйганлари йўқ. Ер ҳайдаш ва экишда ҳал қилувчи ўрин тутадиган тракторларни ўз вақтида ремонт қилиш ва улардан унумли фойдаланиш ниҳоятда ёмон аҳволда. Ҳалигача тракторлар ремонти тамом бўлгани йўқ. Биргина Оҳангарон 2-нчи МТСини олганда бу МТСдаги 35 трактордан фақат 5 таси ер ҳайдашга чиқарилган. Бундай аҳволни республикамиздаги кўпчилик МТСларда учратиш мумкин.

Кузги дон экишнинг кечикишига уруғлик фондининг ўз вақтида жамғарилмаслиги ҳам сабаб бўлаётир. 10 сентябрьгача республикамизда фақат 48,6 процент уруғлик тўпланган. Самарқанд области уруғлик жамғариш планини 30,1 процент, Андижон области 30,1 процент, Наманган области 37,7 процент, Тошкент области 45,8 процент бажарганлар.

Ўзбекистон ССР Министрлар Совети ва ЎзК(б)П Марказий Комитети ўз қарорларида ғалладан кам ҳосил олинишига баҳорикор ерларда кузги дон экишга яхши аҳамият бермаслик, экишни қисқа муддатда ўтказмаслик, ғаллачилик агротехникасининг асосий талабларини қўпол равишда бузиш, уруғликни хиллаш масалаларига э'тибор қилмаслик асосий сабаб бўлиб келаётганини бирнеча марта та'кидлаб ўтган эдилар. Кузги дон экишдаги ҳозирги аҳвол партия ва ҳукумат томонидан қаттиқ қораланган бу жиддий хатоларнинг яна такрорланаётганини кўрсатади.

Маҳаллий партия ва совет ташкилотлари, айниқса ер органлари ва МТС ходимларининг, колхоз ва совхоз раҳбарларининг шу кеча-кундуздаги энг муҳим вазифаларидан бири—кузги дон экишни қисқа муддатда юқори сифатли қилиб ўтказишдан иборатдир. Ҳарбир район, колхоз ва совхозда экиш юзасидан белгиланган кунлик ва ўн кунлик графиклар сўзсиз бажарилсин. Бунинг учун МТСлардаги барча тракторлар, экиш машиналари ишга солинмоғи, колхоз ва совхозлардаги бу ишга ажратилган от-улов кучлари ер ҳайдаш ва экишга тўла сафарбар қилинмоғи зарур.

Ғаллакор колхозларда далачилик бригадаларини мустаҳкамлаш, юқори ҳосилчи бригада ва звеноларни кўпайтириш, улар ўртасида социалистик мусобақа ва стахановчилик ҳаракатини ҳар тарафлама ривожлантириш керак. Ер ҳайдаш ва экишнинг сифати устидан жиддий контрольлик қилиб туриш, ҳар гектар учун нормада белгиланган уруғни тўла экиш лозим. Тозаланмаган ва дориланмаган уруғларни экишга мутлақо йўл қўйилмасин!

Ишни шундай ташкил қилайликки, республикамизда пахта йиғим-теримини муваффақиятли олиб бориш блан бир қаторда, келаси йил мўл ғалла ҳосилини та'минлашнинг гарови бўлган кузги дон экиш ҳам белгиланган муддатда юқори сифатли қилиб бажарилсин!

Қорақалпоғистон АССР Олий Советининг сессияси очилди

НУКУС (ЎзТАГ). 12 сентябрьда Ҳукумат уйининг мажлислар залида Қорақалпоғистон АССР Олий Советининг еттинчи сессияси очилди.

Қорақалпоғистон АССР Олий Советининг Раиси Собир Камолов сессияни очиб Михаил Иванович Калининнинг порлоқ хотирасига бағишлаб нутқ сўзлади ва депутатларни ўринларидан туриб унинг хотирасини ҳурматлашни таклиф этди. Ҳамма ўрнидан туради.

Сессиянинг рўзномаси қуйидагича: 1) 1946—1950 йиллар мобайнида Қорақалпоғистон АССР халқ хўжалигини тиклаш ва ривожлантириш бешйиллик плани; 2) Қорақалпоғистон АССРнинг 1946 йилги маҳаллий бюджетини ва Қорақалпоғистон АССР нинг 1945 йилги маҳаллий бюджетининг ижроси тўғрисидаги ҳисоботини тасдиқлаш; 3) Қорақалпоғистон АССР Олий Совети Президиумининг VI сессияси блан VII сессияси ўртасидаги даврда қабул қилган Фармонларини тасдиқлаш.

Қорақалпоғистон АССР Давлат план комиссиясининг раиси, Министрлар Совети Раисининг ўринбосари ўртоқ Миниахмедов 1946—1950 йиллар мобайнида Қорақалпоғистон АССР халқ хўжалигини тиклаш ва ривожлантириш бешйиллик плани ҳақида доклад қилди.

Қорақалпоғистон АССРнинг бешйиллик плани республика халқ хўжалигининг ҳамма тармоқларини ҳар жиҳатдан ривожлантиришни, халқнинг моддий аҳволини тобора яхшилаш ва маданий савиясини оширишни кўзда тутади. 1950 йилда республикада ишлаб чиқариладиган саноат маҳсулоти 1940 йилдагига нисбатан 131,6 процент, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари 58,6 процент кўпаяди. Экин майдонлари 60 минг гектарга ортади.

Ўртоқ Миниахмедов: Яшасин халқларнинг улуғ доҳийси ўртоқ Сталин! деб ўз докладини тамомлайди.

ХРОНИКА

«Янги Фарғона» газетасининг чиқа бошлаганига 25 йил тўлиши муносабати блан, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг 1946 йил 11 сентябрьда чиқарган Фармонига мувофиқ, газета редакцияси ва босмахонасининг энг кўп хизмат кўрсатган ходимларидан 5 киши Ўзбекистон ССР Олий Советининг Фахрий ёрлиғи блан мукофотланди.

✦

Автомашиналар учун релединамолар ишлаб чиқаришни йўлга қўйишда алоҳида хизмат қилганликлари учун, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг 1946 йил 11 сентябрьда чиқарган Фармонига мувофиқ, ЎзССР Автомобиль хўжалиги министрлигининг бу ишда алоҳида хизмат кўрсатган ишчилари ва инженер-техник ходимларидан 9 киши Ўзбекистон ССР Олий Советининг Фахрий ёрлиғи блан мукофотланди.

ҲУРМАТ ТАХТАСИ

1946 йил ҳосилидан ғалла тайёрлаш планини бажарганлари учун СССР Тайёрлаш министрлиги Ўзбекистон Вакиллигининг тавсиясига мувофиқ республика ҳурмат тахтасига ёзиладилар.

1. Фарғона область, **Қувасой райони** (ЎзК(б)П райкомининг секретари ўртоқ **Иброҳимов**, район ижрокомининг раиси ўртоқ **Алимов**).

2. **Фарғона райони** (ЎзК(б)П райкомининг секретари ўртоқ **Йўлдошев**, район ижрокомининг раиси ўртоқ **Ғозиев**, тайёрлаш министрлигининг район вакили ўртоқ **Ҳомидов**).

3. Фарғона область, **Водил райони** (ЎзК(б)П райкомининг секретари ўртоқ **Иброҳимов**, район ижрокомининг раиси ўртоқ **Узоқов**, тайёрлаш министрлигининг район вакили ўртоқ **Аюбов**).

4. Бухоро область, **Ғиждувон райони** (ЎзК(б)П райкомининг собиқ секретари ўртоқ **Абдужабборов**, район ижрокоминнинг раиси ўртоқ **Ражабов**, тайёрлаш министрлигининг район вакили ўртоқ **Шангунов**).

5. Бухоро область, **Қизилтепа райони** (ЎзК(б)П райкомининг секретари ўртоқ **Афзалов**, район ижрокомининг раиси ўртоқ **Хўжаев**, тайёрлаш министрлигининг район вакили ўртоқ **Кенинбоев**).

6. Бухоро область, **Шофрикон райони** (ЎзК(б)П райкомининг секретари ўртоқ **Ниёзметов**, район ижрокомининг раиси ўртоқ **Сатторов**, тайёрлаш министрлигининг район вакили ўртоқ **Ҳамроев**).

7. Бухоро область, **Қоракўл райони** (ЎзК(б)П райкомининг секретари ўртоқ **Насриддинов**, район ижрокомининг раиси ўртоқ **Ёдгоров**, тайёрлаш министрлигининг район вакили ўртоқ **Бозоров**).

8. Бухоро область, **Свердлов райони** (ЎзК(б)П райкомининг секретари ўртоқ **Маҳмудов**, район ижрокомининг раиси ўртоқ **Қурбонов**, тайёрлаш министрлигининг район вакили ўртоқ **Сатторов**).

9. Сурхондар'ё область, **Термиз райони** (ЎзК(б)П райкомининг секретари ўртоқ **Давронов**, район ижрокомининг раиси ўртоқ **Соқиев**, тайёрлаш министрлигининг район вакили ўртоқ **Ҳайриддинов**).

СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИЯСИ АМЕРИКА ҚЎШМА ШТАТЛАРИДАГИ УМУМ СЛАВЯНЛАРНИНГ УЧИНЧИ КОНГРЕССИГА ЖЎНАБ КЕТДИ

Америка Қўшма Штатлари Умум славянлар конгресси президенти Лео Кржицкийнинг таклифига мувофиқ, Умум славянларнинг учинчи конгрессида қатнашиш учун совет делегацияси 11 сентябрьда Москвадан Нью-Йоркка жўнаб кетди. Бу делегацияга Умум славянлар комитетининг раиси генерал-лейтенант А. Гундоров раҳбарлик қилади. Делегация составида Сталин мукофоти лауреати, украиналик ёзувчи-драматург А. Корнейчук, профессор Т. Горбунов, Белоруссиядаги партизан отрядларининг собиқ командири, Совет Иттифоқи Қаҳрамони В. Козлов, Совет ёшлари антифашист комитетининг мас'ул секретари Л. Воинова ва инженер А. Егурнов бор. (ТАСС).

ЧЕТ ЭЛДАН КЕЛГАН АРМАНЛАР СОВЕТ ГРАЖДАНЛИГИГА ҚАБУЛ ҚИЛИНДИ

ЕРЕВАН, 12 сентябрь (ТАСС). Арманистон ССР Олий Советининг Президиуми яқинда чет элдан келган 4.000 арманни Арманистон ССР гражданлигига қабул қилишга қарор берди.

Пахта териш ва тайёрлаш сур'ати тезлаштирилсин!

ГРАФИК СЎЗСИЗ БАЖАРИЛСИН

Тошкент областидаги илғор колхозлар бу йил пахта теримига эрта киришиб, янги ҳосилни давлатга топширабошлаганларига анча вақт бўлди. Пахта териш ва давлатга топширишни ҳартарафлама намунали уюштирган колхозлар, бригада, звенолар терим сур'атини кундан-кун кучайтирмоқдалар.

Тошкент областида пахтанинг аҳволи ўтган йилдагидан кўп даражада яхши, очилган пахталар ҳам кўп. Бу — пахта йиғим-теримини тезлатиб, йиллик планнинг 2 — 3 проценти миқдорида пахта териш имконини беради. Шунга қарамасдан областьнинг деярлик ҳамма районларида пахтани териш кечиктирилмоқда. Терим, область партия комитети ва область ижроия комитетлари томонидан тасдиқланган график асосида уюштирилмади. Пахта теримини тезлатиш чоралари кўрилмади, теримнинг дастлабки кунларида бу иш ўзибўларчиликка ташланди. Ниҳоят плансизлик ва пахта теримига ажратилган кучларнинг далага тўла чиқмагани, шу блан бирга сиёсий-оммавий ишларнинг кучайтирилмаганлиги орқасида сентябрьнинг биринчи ўнкунлиги учун берилган топшириқ бажарилмади. 11 сентябрьгача тузилган график 26,1 процент бажарилди. Областьнинг биронта ҳам райони берилган топшириқни бажармади.

Айрим районлар пахта териш ва давлатга топширишда ўтган йилдагидан ҳам орқада қолмоқдалар. 1945 йил 11 сентябрьда областьда йиллик планнинг 3,9 проценти миқдорида пахта тайёрланган бўлса, бу йил шу муддатда атиги 2,45 процент миқдорида пахта тайёрланди. Пискент районининг колхозларида очилган пахта ҳар куни йиллик планнинг 2 процентидан ортиқ миқдорда териш имкониятини беради. Афсуски, планда кўзда тутилган теримчиларнинг ҳаммаси далага чиқмагани, теримчилар этак блан та'минланмагани сабабли район пахта теришда судралиб қолмоқда. Ўртачирчиқ, Янгийўл, Чиноз, Мирзачўл, Бекобод районларида ҳам аҳвол шундай.

Оққўрғон райони графикка мувофиқ 11 сентябрьгача 1.285 тонна пахта топшириши керак эди. Райондаги колхозларда пахта терими кечиктирилаётганлиги сабабли, 294 тонна пахта топширилиб, йиллик план атиги 2,2 процент бажарилди. Бу райондаги колхозлар ҳалигача ёппасига пахта теришга киришганлари йўқ. Куйбишев қишлоқ советидаги «Озод» колхозида пахта териш учун ажратилган 192 киши ўрнига, 80 киши, Сталин номли колхозда 87, Жданов номли колхозда эса 67 киши пахта тераётир. Шунинг натижасида қишлоқ советида 9 сентябрьда 26 тонна ўрнига атиги 14 тонна пахта терилди. Бўка районидаги «Маданий маориф», «Коммунизм», «Пахта кон» колхозларида пахта яхши очилгани ҳолда, 3 — 4 киши пахта тераётир.

Колхозларда тарози етишмагани, борлари эса ҳалигача ремонтдан чиқарилмагани орқасида пахтани тахминан қабул қилиш ва пунктга тортмасдан юбориш ҳодисалари юз бермоқда. Янгийўл районидаги Охунбобоев номли колхозда 13 та тарозининг биттаси ҳам ремонт қилинмаган. Чиноз районидаги Максим Горький, Будённий номли колхозларда ҳам бундай аҳволни учратиш мумкин.

ЎзК(б)П Марказий Комитетининг яқинда бўлиб ўтган бюроси Тошкент областида пахта териш ва тайёрлашнинг мутлақо қониқарсиз бораётганини қайд қилиб, пахта теримини тезлатиш учун конкрет йўл-йўриқлар белгилади. Область партия ва совет ташкилотлари, тайёрлаш органларининг раҳбарлари пахта териш ва тайёрлашдаги камчиликларни дарҳол тузатишлари лозим.

Ш. КУЗАНБОЕВ.

«Қизил Ўзбекистон» мухбири.

Биз теримни қандай уюштирдик

Бу йил биз ўтган йилга қараганда 6 центнердан ортиқ, я'ни ҳар гектар ердан 44 центнердан пахта беришни зиммамизга олганмиз. Колхозчиларимиз бу ва'дани тўла-тўкис бажариш учун эрта баҳордан бошлаб тинмай курашдилар. Мана энди бу ҳалол меҳнатнинг натижасини кўраётирмиз. Колхозимиз далаларида мўл ҳосил етишгани устига пахта барвақт очилди. Биз йиғим-теримга пухта тайёрланганимиз ҳолда пахта теришга ўтган йилгидан 5 кун илгари тушдик.

ЎзССР Министрлар Совети ва ЎзК(б)П Марказий Комитетининг «1946 йилги пахта ҳосилини териш ва тайёрлаш тўғрисида» деб чиқарган қарори асосида тузилган ва колхозчиларимиз томонидан ма'қулланган иш планимиз бор. Бу планга мувофиқ пахтанинг очилишига қараб кунда 2,5 процентдан тортиб 4,5 — 5 процентгача пахта топширишимиз керак. Бизда пахта териш ва топшириш графиги ҳозирданоқ оширилиб бажарилмоқда. График бўйича биз 6 сентябрьгача йиллик планнинг 15 проценти миқдорида пахта териб топширишимиз лозим бўлса, бунинг ўрнига 33 процент топширдик. Бу — пахта тайёрлаш планини 1 октябрьгача бажариш ҳақида олган ва'дамизнинг сўзсиз бажарилишига гаровдир.

Норма бўйича ҳарбир теримчи кунда 40 килограммдан пахта териши керак. Аммо бизда ўрта ҳисоб блан 52 — 55 килограммдан пахта терилмоқда. Кўп теримчи нормани 2—3 ҳисса ошириб бажараётир. Бешмингчи теримчилардан Кумуш Рустамова, Очилой Тоғоева, Ўрмон Баратова ўртоқлар кунда 100 килограммдан тортиб 125 — 130 килограммгача пахта тераётирлар.

Биз бу муваффақиятларга асосий кучни пахта теримига ташлаш ва теримчилар ўртасида меҳнатни тўғри ташкил қилиш орқали эришаётирмиз. Бизда ҳозир 76 киши пахта тераётир. Пахта ёппасига очилган пайтда колхознинг ма'мурий-хўжалик ишларида ишлаётган кишиларни, бизнинг территориямизда турувчи бекорчи кишиларни ҳам пахта теришга тортиб, теримчилар сонини 85 — 90 га етказамиз.

Бизда пахтани сортларга ажратиб теришга катта э'тибор қилинаётир. Теримчилар уч хонали этак блан та'минланган. Пахтани хирмонлардан тайёрлаш пунктларига олиб боришда сортларини аралаштириб юборишга йўл қўйилмайди.

Колхозчиларимиз ўртасида оммавий-тушинтириш ишлари яхши йўлга қўйилган. Далада иссиқ овқат ташкил қилганмиз. Колхозчилар овқатланиш учун дала шийпонларига тўпланган вақтларда Ҳасан Насруллаев, Алиева, Келмуҳаммедов ўртоқлардан иборат агитаторларимиз уларга газета ўқиб берадилар.

Ашур ФАЙЗИЕВ.

Бухоро область, Қоракўл районидаги «Пролетарий» колхозининг раиси, Ленин орденли.

Теримга яхши тайёрлик кўрилмаган

Фарғона область, Фрунзе районида бу йил пахта терими барвақт бошланди. Теримга яхши тайёрлик блан киришган колхозлар дастлабки кунлардаёқ яхши натижаларга эришмоқдалар. Шу блан бирга колхозларда илғор теримчилар яхши иш намуналарини кўрсатмоқдалар. Будённий номли колхознинг теримчиси Турғуной Раҳимова, Ҳосиятхон Шокирова, «20 йиллик Октябрь» колхозининг теримчиси Ҳалимахон Эргашева ва бошқа кўпгина теримчилар ҳар куни 100 килограмм ва ундан ортиқ пахта термоқдалар.

Броқ, райондаги кўп колхозларда пахта йиғим-терими пухта тайёрлик блан кутиб олинмаганидан катта камчиликлар юз бераётир.

Будённий номли колхоз ҳар гектаридан 22 центнердан пахта топшириши лозим. Колхознинг 3-нчи бригадасида 20 хирмон тайёрланиши лозим эди, броқ колхоз раҳбарлари (раиси Ражабов, ҳосилот советининг раиси Исмоилов) пахта терилабошлагандан кейин, хирмон қуришга киришдилар.

Колхозда меҳнат тўғри ташкил қилинмаган. 172 ишчи кучининг 48 тасигина теримга ажратилган. Аммо шуларнинг ҳам бир қисми далага чиқмайди. Пахта қийғос очилган кейинги 5 кун ичида 48 теримчидан ҳар уч бригадада фақат 22 киши далага чиққан. Булар ҳам 5 кун ичида атиги 37,6 центнер пахта терганлар.

Бундай аҳволлар Охунбобоев, «Коммунизм» колхозларида ҳам ҳукм сураётир. Охунбобоев номли колхознинг раиси Қурбонов, «Коммунизм» колхозининг раиси Аширматов ва ҳосилот советининг раиси Аҳмаджон Комиловларнинг маҳаллийчиликка берилиб кетганлари натижасида пахта терими ўпирилишда қолмоқда.

Район раҳбарлари мана бу аҳволларни йўқотиш ва йиғим-теримни уюшқоқлик блан ўтказишга етарли э'тибор беришлари керак.

А. МУХАММАДИЙ.

СССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИДА

1946 ЙИЛДА КОЛХОЗ ЧОРВАЧИЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ УЧУН РЕСПУБЛИКА, ЎЛКА, ОБЛАСТЬ ВА РАЙОНЛАР ЎРТАСИДА БЎЛГАН БУТУН ИТТИФОҚ СОЦИАЛИСТИК МУСОБАҚАСИНИНГ ЯКУНЛАРИ ТЎҒРИСИДА

СССР Министрлар Совети, колхоз чорвачилигини ривожлантириш учун бошланган Бутун Иттифоқ социалистик мусобақасининг якунларини кўриб чиқиб, чорва молларини қишда яхши боқиш ва чорвачиликни ривожлантириш соҳасида энг яхши натижаларга эришиш учун 1946 йил 1 июньгача бўлган социалистик мусобақада қуйидаги республика, ўлка, область ва районлар ғолиб чиққан деб ҳисоблади ва **қарор қилди:**

1. Область, ўлка ва республикалар бўйича

а) қуйидагиларга ССР Иттифоқи Министрлар Советининг кўчма Қизил байроқлари топширилсин ва биринчи пул мукофотлари берилсин: Қирғизистон ССРга.

Қозоғистон ССРнинг Гурьев областига.

Иккинчи пул мукофотлари: Туркманистон ССРга,
Сталинград областига,
Доғистон АССРга,
Қозоғистон ССРнинг Оқтубэ областига,
Омск областига.

б) Озарбайжон ССР, Астрахань, Қрим, Днепропетровск, Грозний, Сталино, Челябинск, Молотов областьлари, Қабарда ва Удмурдистон Автоном Совет Социалистик Республикалари, Краснояр, Олтой ўлкаларининг ва Қозоғистон ССРнинг колхоз чорвачилигини ривожлантиришда яхши ишлаганликлари кўрсатиб ўтилсин.

2. Районлар бўйича

Қуйидагиларга ССР Иттифоқи Министрлар Советининг кўчма Қизил байроқлари топширилсин ва пул мукофотлари берилсин:

Сталинград областининг Сарпинск районига,

Қрим областининг Красногвардейск районига,

Қозоғистон ССР, Қарағанда областининг Қорқарали районига,

Қозоғистон ССР, Гурьев областининг Новобогатинск районига,

Қозоғистон ССР, Ғарбий Қозоғистон областининг Жанғали районига,

Арманистон ССРнинг Калинин районига.

Ростов областининг Пелинск районига,

Озарбайжон ССРнинг Товус районига,

Доғистон АССРнинг Хунзах районига,

Тюмень областининг Викулов районига,

Омск областининг Шербакульск районига,

Челябинск областининг Варненск районига,

Новосибирск областининг Северний районига,

Москва областининг Луховецк районига,

Краснояр ўлкаси, Хаккасия Автоном областининг Аскизск районига,

Ўзбекистон ССР, Самарқанд областининг Нурота районига,

Свердлов областининг Серов районига.

Украина ССР, Сталино областининг Приморск районига,

Украина ССР, Днепропетровск областининг Васильковск районига,

Украина ССР, Полтава областининг Кобелякск районига.

3. СССР Молия министрлигига колхоз чорвачилигини ривожлантириш учун бўлган социалистик мусобақада 1946 йил 1 июньгача яхши натижаларга эришиб, мусобақада ғолиб чиққан область, ўлка, республика ва районларни мукофотлаш учун 1946 йилнинг III кварталида СССР Министрлар Советининг резерв фондидан СССР Чорвачилик министрлигига 2,5 миллион сўм пул ажратиш мажбурияти юклансин.

НЮРНБЕРГДА АСОСИЙ НЕМИС ҲАРБИЙ ЖИНОЯТЧИЛАРИ УСТИДАН СУД

Жиноий ташкилотлар тўғрисидаги масала юзасидан СССР бош қораловчиси ўртоқ Р. А. РУДЕНКОнинг охирги сўзи*)

Жуда кўп шоҳобчаларга эга бўлган СД системасида қуйидаги ташкилотлар бор эди: РСХА нинг III бошқармаси (АМТ-III—ички сиёсий разведка, шунингдек босиб олинган ерлардаги сиёсий разведка); РСХА нинг VI бошқармаси (АМТ-VI—чет эллардаги разведка хизмати, бу бўлимга Гиммлернинг энг яқин кишиларидан бири Вальтер Шелленберг бошчилик қилган. Шелленбергнинг гувоҳлик бериб айтган сўзларини суд яхши билади) ва VII бошқарма (АМТ—VII). Бу бошқарма ба'зан «мафкура уруши бўлими» деб ҳам аталарди. Бу бошқарма составида СД нинг чет эллардаги ва мамлакат ичидаги разведкалари топширган ахборотни таҳлил қилувчи бирқанча жуда муҳим ёрдамчи муассасалар бор эди.

Мен ҳимоячилар томонидан кўрсатилган далилларни рад этиш учун бир ҳужжатни кўрсатмоқчиман. Бу ҳужжат гитлерчилар Германиясининг полиция ва эсэс аппарати системасида СД ташкилотининг қандай ўрин тутганлигини аниқ кўрсатади.

Мен бу ерда «Чехословакияда СД ташкилотидан фойдаланиш» деб сарлавҳа қўйилган ҳужжат тўғрисида гапираётирман. Ҳужжатга «Маҳфий. Давлат учун муҳим» деб ёзилган. Бу ҳужжат 1938 йил июнда, я'ни Чехословакияни босиб олишдан тўққиз ой илгари ёзилган. Бу ҳужжатни СД нинг Берлиндаги архивидан Қизил Армия қўлга туширди ва совет қораловчилари томонидан Трибуналга топширилди.

Бу ҳужжатнинг мазмуни, биринчидан, гитлерчилар жиноий агрессияси планларини тузиш ва амалга оширишда СД нинг актив қатнашганлигини, иккинчидан, эйнзатцгруппалар худди СД ташаббуси билан ва СД томонидан ташкил қилинганлигини шубҳасиз исбот қилади.

Бу ҳужжатдан ба'зи парчаларни келтираман. Ҳужжатда бундай дейилган: «Германия империяси Чехословакияни ўзига қўшган тақдирда, СД бу ерда ўз ишини бошлашга тайёргарлик кўрмоғи керак». «СД ташкилоти, агар мумкин бўлса, бевосита ҳарбий қисмлар орқасидан боради ва Германияда бажарган вазифаларига мувофиқ сиёсий жиҳатдан хавфсиз яшашни та'минлаш вазифасини, шу билан бирга, мумкин қадар халқ хўжалиги учун, демак ҳарбий хўжалик учун аҳамиятга эга бўлган ҳамма корхоналарнинг хавфсизлигини та'минлаш вазифасини ўз зиммасига олади».

Чехословакиянинг бутун территорияси СД нинг Германиядаги территориал тузилишига мувофиқ, олдиндан йирик (оберабшнитт) ва майда (унтерабшнитт) территориал бўлимларга тақсимланди, ҳарбир бўлим учун алоҳида эйнзатцгруппа ва эйнзатцкомандалар тайёрланди ва тузилди. Бу ҳужжатдан аниқланишича, Прага, Богимия, Моравия, Силезия, Бзагталь ва бошқа жойлар учун оберабшниттлар ташкил қилиш мўлжаллаган.

Эйнзатцгруппа ва эйнзатцкомандаларнинг ходимлар билан тўлдириш тамомила СД ташкилотига юклатилган. Ҳужжатда бу тўғрида бундай дейилган:

«СД органларининг штатларини одамлар билан та'минлашда қуйидаги талабларни назарга олиш керак:

1) СД нинг ўз талаблари;

2) Иқтисодий тарздаги талаблар».

Штатда бўлмаган ходимлардан ва Судет немисларидан эйнзатцкомандалар учун агентлар тайёрлаш тўғрисида бутун бир программа тузилган. Чехословакияда яшовчи немислар орасидаги «мувофиқ кишилар»дан фойдаланиш ҳам кўзда тутилган. Бу тўғрида шундай деб ёзилади: «...Шуни кўзда тутиш керакки зарур ҳамма эхтиётлик чораларини кўрилишига қарамай, ихтиёримизда бундай кишилар кўп бўлмаяжак, чунки ма'лум шароитда уларнинг кўпи қамоққа олинажак, олиб кетилажак ёки ўлдирилажак».

Германия территориясида тайёрланган эйнзатцгруппалар ҳарбий қисмлар билан бир вақтда Чехословакия территориясига бостириб кириш учун Германия-Чехия чегарасида тўпланишлари керак бўлган. Ҳужжатда бу тўғрида бундай дейилади:

«2. Бирон округ душмандан озод қилиниши, я'ни босиб олиниши биланоқ округ бошқармаси ихтиёрига бунинг учун белгиланган группалар юборилади. Бу группалар ҳарбий қисмлар кетидан боради. Шу билан бирга бундан кейин душмандан озод қилинадиган областьлар учун белгиланган группалар ҳам бирга боради».

СД билан гестапо ўртасидаги ўзаро муносабат тўғрисида ҳимоячиларнинг да'воларини рад қилиш учун ҳужжатнинг СД билан гестапо ўртасидаги ишларни ажратиш тўғрисидаги махсус 5-нчи боби катта аҳамиятга эгадир. Бу бобда бундай дейилган:

«Германиядаги тадбирлар гестапо раҳбарлигида амалга оширилади. СД уларга ёрдам беради. Босиб олинган областьдаги тадбирлар эса СД нинг бош фюрери раҳбарлиги остида амалга оширилади. Айрим оператив штатларга гестапо амалдорлари берилди».

Шундай қилиб, Чехословакия территориясидаги эйнзатцкомандалар ҳаракатига СД ходимлари бошчилик қилганлигида ҳеч қандай шубҳа йўқ. Улар эйнзатцкомандаларга бошчилик қилганлар, чех ватанпарварларини ўлдириш, зиёлиларни қириш, босиб олинган мамлакатда миллий-озодлик ҳаракатини бостириш юзасидан СС рейхсфюрерининг топшириқларини бевосита амалга оширганлар.

Яна шу нарса э'тиборни жалб қилалаки, СД нинг эйнзатцгруппалар учун ажратилган амалдорлари СС қўшинлари қисмлари ёки махсус эсэс бўлинмаси «ўлик бош» қисми билан алоқа боғлашлари лозим бўлган. Буни ҳужжатнинг 7-нчи моддасидан кўриш мумкин.

СД ташкил қилган эйнзатцкомандалар Чехословакия тупроғига бостириб кириш олдидан Германияда жиноий ишлар учун тайёргарлик кўришлари керак бўлган. Бу «М-картотека» деб аталган ҳужжатларни тузишдан иборат бўлган. Бу картотека ҳарбир округ учун икки нусхада тузилган. Бу картотекага бирон сабабга биноан йўқ қилиниши лозим бўлган кишилар номи ёзилган. Одамларнинг ҳаёт ва мамот масалаларини СД ходимининг картотекага ёзган оддий белгиси ҳал қилган.

Мен фойдаланаётган ҳужжатда бу тўғрида қуйидагилар айтилган:

«С) карточкада референтларнинг қуйидаги белгилари бўлиши керак:

қамоққа олинсин

йўқ қилинсин

хизматидан четлатилсин

кузатиб турилсин

мусодара қилинсин

полиция назорат қилиб турсин

паспорти олинсин ва ҳоказо».

Картотекалар ва ҳар хил қўлланмалар тузиш, бу картотека ва ҳужжатларга немислар вақтинча босиб олган ерларда ўлдирилиши лозим бўлган кишиларнинг номини ёзиш каби ишлар умуман СД нинг бевосита вазифаси бўлган. Шундан кейин ана шу картотека ва рўйхатларга, ёзилган кишиларни гестапо ёки эсэсчиларнинг махсус отрядлари, зондеркомандалар ёки полициячилар ўлдирган.

Совет Иттифоқига қарши ҳужум тайёрланиши муносабати билан СД ходимлари диққат билан бир қанча қўлланма ва қидирув рўйхатлари тузганлар. Бу рўйхатларга гитлерчи жиноятчиларнинг вахшиёна буйруқларига биноан ўлдирилиши лозим бўлган совет интеллигентлари ва сиёсий арбоблари вакилларининг номлари ёзилган.

Хавфсизлик полицияси ва СД бошлиғининг 1941 йил 17 июльда чиқарган 8-нчи сонли оператив буйруғига илова қилинган 2-нчи ҳужжатда айтилишича, Совет Иттифоқига қарши уруш бошлашдан кўп вақт илгариёқ хавфсизлик хизмати «Германиянинг қидириш дафтари», «истиқомат жойларини аниқлаш рўйхати», «СССР нинг махсус қидириш дафтари» тузиб қўйган, бу дафтарларга «хавфли деб ҳисобланган совет рус кишиларининг номлари» ёзилган.

Биз Гейдрихнинг буйруқларидан гитлерчи жиноятчиларнинг «хавфли совет рус кишилари» билан қандай муомила қилмоқчи бўлганликларини биламиз. Улар ҳаммаси империя давлат хавфсизлиги бош идорасининг 1941 йил 17 июль ва 29 октябрьда чиқарган 8-нчи ҳамда 14-нчи сонли буйруқлари асосида зондеркомандалар томонидан суд қилинмасдан ўлдирилишлари керак эди.

СД ташкилоти Югославияга бостириб кириш олдидан ҳам шундай жиноий тайёргарлик кўрган. Совет қораловчилари Трибуналга немисларнинг СД қарамоғидаги болқон институти — «Зюдост дейтше институт» томонидан тузилган «қидириш дафтарини» тақдим қилди. Бу дафтарга югославия гражданларидан 4 мингдан ортиқ кишининг номи ёзилган. Югославияга ҳужум қилган вақтда бу кишилар дарҳол қамоққа олиниши керак эди. СД тузган бу дафтар қарорни бажариши лозим бўлган полицияга, я'ни гестапога топширилган. Гестапо бу дафтарда кўрсатилган кишиларни бевосита қамоққа олиши керак эди.

Дафтар Марибордаги гестапо бўлимидан топилди. СД ходими дафтар устига бундай деб ёзган: «Дафтарда номлари ёзилган кишилар қамоққа олиниши керак. Вазифанинг бажарилганлиги тўғрисида дарҳол РСХА га хабар қилинсин».

СД нинг бу институти махсус қўпорувчилик иши олиб борган. Югославияда бешинчи колонна агентлари тайёрлаган. СД ходими, Грацдаги университет доценти Герман Илбер бу тўғрида «Дес рейхс зюдгренце» номли махсус китоб ёзган. Бу китобга «жуда маҳфий» деб ёзилган. Бу китоб Югославиядаги бешинчи колонна агентларининг рўйхатидан иборат.

СД чет элларда сиёсий иғвогарлик ишларини бажарган. Буни совет қораловчилари вакили сўроқ қилган вақтда илгариги хавфсизлик полицияси ва СД бошлиғи Бальтенбруннер э'тироф қилди. Эрондаги сайловчиларга пора бериш учун бир миллион туман маблағ ажратиш тўғрисида ташқи ишлар министри Риббентропга хат ёзганлигини Бальтенбруннер ҳам инкор қила олмади.

СД ходимлари босиб олинган ерларда қулликка туширилган халқларни қириш тўғрисида гитлерчиларнинг вахшиёна планларини амалга оширишда ўзларига қандай вазифа юклатилганлигини жуда яхши билар эдилар. Шу нуқтаи назардан совет қораловчилари томонидан тақдим этилган бир ҳужжат қизиқарлидир. Немислар ёзган бу ҳужжатни Польша армиясининг қўшинлари Могильно (Польша)даги СД бўлимида қўлга туширдилар.

Блокштелли бошлиғи, СС гауптштурмфюрери бўлган биров СД ахборотчисига ёзган хатида Гиммлернинг 1940 — йил 15—мартда сўзлаган нутқини уларга билдиради. Гиммлер ўз нутқида Польшадаги қамоқ лагерьларининг комендантларидан малакали поляк ишчиларидан даставвал қамоқ лагерьларидаги ҳарбий саноатда фойдаланишни, сўнгра барча полякларни қириб ташлашни талаб қилади.

Могильнодаги СС гауптштурмфюрери шу сабабдан ўз қўл остидаги ҳамма кишилардан — СД ахборотчиларидан хавфли деб гумон қилинган полякларни ўлдириш учун уларнинг рўйхатини тузишни талаб қилади.

СД ташкилоти герман фашизмининг қабиҳ эсэсчи полицияси аппаратида энг муҳим бир ташкилот эди. Бу «эски давлат» ичида ва вақтинча босиб олинган ҳамма район ва мамлакатларда жуда кўп шоҳобчаларга эга бўлган қидириш ва ахборот аппарати эди. Ма'лум пайтларда СД ходимлари гитлерчиларнинг энг муҳим полиция — жазо тадбирларини амалга оширишга бошчилик қилдилар.

Шу сабабдан совет қораловчилари аниқ далилларга таяниб бутун СД системасини жиноий ташкилот деб танишни талаб қилади.

БОШ ШТАБ ВА ҚУРОЛЛИ КУЧЛАР ОЛИЙ БОШ ҚЎМОНДОНЛИГИ

Судда ба'зи айбдорлар, ҳимоячилар ва уларнинг гитлерчилар Германияси генералларидан бўлган гувоҳлари герман ҳарбий қўмондонлигини ва бош штабини ўз ишида «солдатлик бурчини ўташ» деган асосий ва ягона принципга амал қилган органлар деб кўрсатишга уриндилар.

Германиянинг олий ҳарбий органлари гўё гитлерчилар ҳукуматининг жиноий сиёсатидан узоқ турган, сиёсий масалаларни ҳал қилишда қатнашмаган эмиш, бу органларнинг бутун фаолияти олий бош қўмондонликнинг нуқул ҳарбий тадбирлар соҳасидаги буйруқларини бажаришдан иборат бўлган эмиш.

Судда, гитлерчилар Германиясидаги ҳарбий аппаратнинг тузилишига мувофиқ герман бош штаби ёрдамчи техник органдан бошқа нарса эмас эди деган фикр айтилди.

Ниҳоят, ҳарбий қўмондонликнинг немис полиция органлари ва СС ташкилотлари ишига ҳеч қандай алоқаси бўлмаган деб бирнеча марта да'во қилинди. Бунинг сабаби ма'лум.

Биринчи жаҳон урушидан кейин Европадаги сиёсий тараққиётни бир мунча кузатиб борган ҳарбир киши кайзер офицерлари ва генералларининг мағлубият билан тамом бўлган урушни яна такрорламоқчи бўлганликларини яхши билади. Улар Германиянинг урушда тормор этилганлиги учун ўзларини эмас, балки бошқа кишиларни айбладилар, махфий ҳарбий ташкилотлар туздилар, урушда енгилганликлари учун ўч олмоқчи бўлдилар, улар янги жаҳон урушини бошлашга жур'ат этган ҳарбир сиёсий муттаҳамга виждон ва қуролларини сотишга тайёр эдилар. Офицерларнинг янги авлоди ҳам ана шу «ан'аналар» руҳида тарбияланди. Уларнинг йўлбошчиси Адольф Гитлер рейхсвернинг бевосита ахлоқий ва молиявий ёрдами билан сиёсат майдонига келиб чиқди.

Гитлер ҳокимиятни қўлга олиб, Германияни дарҳол қуроллантиришга киришгандан кейин, ана шу офицерларнинг жуда кўпчилиги хурсандчилик билан бу муттаҳамга эргашдилар. Мағрур прусс генераллари ефрейтор Гитлерга та'зим қилдилар, чунки улар Гитлернинг уруш ташкилотчиси эканлигини билар эдилар.

Гитлерчи ҳарбийларнинг шармандалик билан бошланган тарихи шармандачилик билан тугади.

Фельдмаршаллардан Браухич, Мильх, Манштейн ва бошқалар бу ерга Халқаро Ҳарбий Трибунал олдида ўз ишлари юзасидан ёлғон гувоҳлик бериш учун иттифоқчилар армияси солдатларининг соқчилиги остида келдилар.

Биз ғалати бир ўзгаришни кўрдик. Бўрилар қўйдек ёввош бўлиб қолди. Масалан, Браухич ўзини ўтакетган пацифист қилиб кўрсатмоқчи бўлди. У бу сўзлари билан қандай содда кишиларни алдамоқчи бўлади, мен буни билмайман. Агар Браухичнинг сўзларига ишонсангиз, у қуруқликдаги кучларнинг бош қўмондони бўлгани ҳолда, агрессия планлари тўғрисида, Австрия ва Чехословакияга қуролли кучлар билан бостириб киришга тайёргарлик тўғрисида ҳеч нимани билмаган, зўр бериб ва доимо Гитлерни урушмасликка чақирган.

Бундай бема'ни гаплар билан фақат ўз-ўзингни чалғитиш мумкин.

Мен ҳимоячиларнинг ҳийла найрангларини рад қиладиган далилларга қисқача тўхталиб ўтмоқчиман. Ҳимоячилар герман раҳбар ҳарбий органларининг жиноий фаолиятининг ҳажмини ва характерини пиқоблашни ва камайтириб кўрсатишни ўзларига бирдан-бир мақсад қилиб қўйдилар.

А. ТИНЧЛИККА ҚАРШИ ҚИЛИНГАН ЖИНОЯТЛАР

Трибуналга тақдим этилган далиллардан шубҳасиз аниқланишича, бош штаб ва қуролли кучлар олий бош қўмондонлиги гитлерчилар ҳукуматининг жиноий агрессия планларини муфассал билганлар, бу планларга қўшилганлар ва бу планларни тузиш ҳамда амалга оширишда актив қатнашганлар.

Гитлерчи фитначиларнинг инсониятга қарши агрессив планларини «Майн кампф» китоби босилиб чиққандан буён Германияда ҳарбир немис билар эди, бу планлар кун сайин, ой сайин узлуксиз кенг пропаганда қилинар ва тушинтирилар эди.

Бу планларни дастлаб Германиянинг ҳарбий раҳбарлари ма'қулладилар. Бу раҳбарлар кейинчалик бутун ҳарбий тажрибаларини ва билимларини гитлерчилар давлати учун хизмат қилишга бағишладилар.

Броқ, мен герман ҳарбий раҳбарларининг жиноий фаолияти қандай шароитда ва қачон пайдо бўлганлигини аниқлаш учун гитлерчилар давлати ва унинг ҳарбий аппарати тарихини батафсил кўздан кечиришни истамайман.

Мен фақат уруш бошланган даврга оид ба'зи муҳим далилларнигина эслатиб ўтмоқчиман.

Гитлер 1939 йил 23 майда олий ҳарбий бошлиқларнинг янги империя маҳкамасида чақирилган кенгашида бундай деган эди:

«Бу ерда гап Данциг тўғрисида бораётгани йўқ. Балки ўз ерларимизни шарқ томонга кенгайтириш тўғрисида бораётир».

«Шундай қилиб Польшага раҳимдиллик қилиш масаласи ўз-ўзидан тушиб қолади. Биринчи фурсат келиши биланоқ Польшага ҳужум қилиш масаласи қолади».

Гитлер Германиянинг олий офицерлари ва генераллари олдида ўзининг сиёсий ва ҳарбий планларини баён қилиб, 1939 йил 22 августда Оберзальцбергда чақирилган кенгашда бундай деган эди:

«Биринчи навбатда Польшани яксон қилиш вазифаси турибди. Агар ғарбда ҳам уруш чиқса, биринчи навбатда Польшани яксон қилиш керак... Пропаганда қилиш учун мен урушни бошлаш баҳонасини топиб бераман. Бу одамларни ишонтирарлик бўладими, йўқми, барибир».

Бош қўмондонларнинг 1939 йил 23 ноябрьда чақирилган кенгашида Гитлер ўзининг энг яқин ҳарбий маслаҳатчиларига бундай деган эди:

«Мен қуролли кучларни бекор туриш учун ташкил қилган эмасман. Уларнинг ҳамиша ҳаракат қилиши тарафдориман. Эртами, кечми масалани ҳал этишга қарор бердим. Ба'зи сабабларга биноан Шарқ вақтинча тушиб қолди».

Ана шу сўзлар Гитлернинг ўз жиноий планларини гитлерчилар Германиясининг олий ҳарбий раҳбарларидан яширмаганлигини кўрсатмайдими.

Герман қўмондонлигининг ҳарбий-оператив ҳужжатлари бу жиҳатдан янада каттароқ аҳамиятга эга. Бу ҳужжатларда гитлерчилар ҳукуматининг жиноий агрессив ниятлари сурбетлик билан ифода қилинади.

Гитлернинг Чехословакияни босиб олиш тўғрисидаги «грюн» планини амалга ошириш тўғрисида 1938 йил 30 майда берган буйруғида бундай дейилади: «Чехословакия битта ҳарбий зарба билан яқин фурсатда тор-мор қилиниши керак. Бу менинг қат'ий қароримдир». «Ҳарбий ва сиёсий жиҳатдан энг қулай пайт бирonta можара баҳонаси билан яшиндек тез зарба беришдир. Германия бу можарани жуда кескин шаклда уюштиради ва бу можара ҳарбий тадбирларни жаҳон афкор оммасининг ҳеч бир қисми олдида бўлса ҳам ма'навий жиҳатдан оқлайди».

Ёки Югославияни босиб олиш тўғрисида 1941 йил 27 мартда берилган буйруқни олайлик. Бу буйруқда бундай дейилган:

«Ҳатто Югославия садоқатли эканлигини билдирса ҳам, унга душман деб қараш керак. Шу сабабли уни мумкин қадар тезроқ тор-мор қилиш зарур».

Бундай очиқдан-очиқ сурбетлик немисларнинг СССР га қарши ҳужумга тайёрланиш ҳақидаги ҳарбий-оператив ҳужжатларида айниқса яққол кўринади.

Герман қуролли кучлари олий қўмондонлигининг алоҳида областьлар тўғрисида 1941 йил 13 мартда, я'ни СССР га ҳужум қилишдан кўп вақт илгари чиқарган қўлланмасида туппа-тўғри бундай дейилади:

«Уруш вақтида босиб олинадиган рус областьлари, уруш ҳаракатларининг боришига имкон берган қадар, махсус қўлланмаларга мувофиқ, ўз ҳукумати бўлган давлатларга айлантирилмоқлари керак».

«Барбаросса» районида пропаганда ишлари олиб бориш тўғрисида герман қуролли кучлари олий қўмондонлиги томонидан 1941 йил июнь ойида чиқарилган қўлланмада, «ҳозирча Совет Иттифоқини алоҳида қисмларга ажратиб юбориш тўғрисида пропаганда юргизиш керак эмас» дейилади.

Ниҳоят, 1940 йил 18 декабрьда тузилган ва «Барбаросса плани» деб аталган 21-нчи сонли махфий ҳужжатда бундай дейилади:

«Операциядан кузатган асосий мақсад — Архангельск — Волга ўртасидаги умумий линиядан ғарбдаги ерларни Осиё Россиясидан ажратиб олишдан иборатдир».

Герман армиясининг собиқ генерал-фельдмаршали Фридрих Паулюс гитлерчилар Германиясининг Совет Иттифоқига қарши олиб борган урушдан кузатган «асосий мақсадини» батафсил сўзлаб берди. Бу «асосий мақсад» герман қуролли кучларининг барча раҳбарларига ма'лум эди.

XI герман армияси собиқ қўмондони генерал—фельдмаршал фон Манштейннинг бу ерда менинг америкали шеригим томонидан судда ўқиб берилган буйруғи ҳам буни яққол кўрсатади. Фон Манштейн ўз буйруғида Совет Иттифоқига қарши бошланган урушнинг сиёсий мақсадларини Гитлер кўрсатмалари руҳида тушинтириб беради, Совет Иттифоқига ҳужум қилишдан мақсад ундаги мавжуд давлат раҳбарлиги сиёсий системасини йўқ қилишдан иборат эканлигини ўз қўл остидаги кишиларга очиқдан-очиқ айтиб беради.

Ана шундан кейин гитлерчи генерал фон Манштейннинг, мен фақат солдат эдим, гитлерчилар ҳукуматининг сиёсатини билмас эдим, деган сўзлари ғалати туюлади.

Бу буйруқ генералларнинг урушдан кузатган сиёсий мақсадларни билибгина қолмай, балки уларни тамомила ма'қуллаганликларини ҳам кўрсатади. Бошқача бўлиши мумкин ҳам эмас. Ҳарбий мутахассислар, немис армиясининг генераллари Гитлернинг мақсадларини ма'қулламаганларида Гитлер ва унинг шериклари нима қила олур эдилар.

Б. ГЕРМАН БОШ ШТАБИНИНГ БУ ЖИНОЯТДА БЕВОСИТА ИШТИРОК ҚИЛГАНЛИГИ

Гитлерчилар Германиясида ҳарбий аппарат ҳақиқатан ҳам ўзига хос бир тарзда тузилган эди. Герман қуролли кучлари олий қўмондонлиги билан бир қаторда қуруқликдаги қўшинлар бош штаби, шунингдек ҳарбий-ҳаво ва ҳарбий-денгиз кучлари штаблари бор эди.

Айрим турдаги қўшинларнинг штаблари ўз йўли билан гитлерчилар Германияси умумий агрессив планларининг тегишли қисмини тузар эди, герман қуролли кучлари олий қўмондонлиги эса айрим турдаги қўшинларнинг бу ишини мувофиқлаштирар ва бирлаштирар эди.

Агрессив планларни амалга оширишда асосий вазифа жуда кўп ва қувватли танк кучларига эга бўлган қуруқликдаги қўшинларга топширилганлиги сабабли, гитлерчилар ҳукуматининг агрессив тадбирларини тайёрлашда герман бош штаби биринчи ўринда турар эди, албатта.

Шундай қилиб, гитлерчилар Германиясида ҳарбий аппаратнинг ўзига хос бир тарзда тузилган бўлиши гитлерчилар ҳукуматининг жиноий агрессив планларини тайёрлаш ва амалга оширишда бош штабнинг актив ролига халақит бермас эди, балки аксинча унинг бу ишда актив иштирок этишини та'мин қилар эди.

Гитлерчилар Германиясининг агрессив планларини тузиш ва тайёрлашда герман бош штабининг амалий ролини та'рифлаш учун мен ба'зи бир фактларни кўрсатиб ўтаман.

Жаноб судьялар, мен сизларга собиқ генерал-фельдмаршал Фридрих Паулюснинг баёнотини эслатиб ўтаман. Паулюс бу баёнотни судда ҳам та'кидлади.

Паулюс бундай деган эди:

«Мен 1940 йил 3 сентябрьда герман қуролли кучлари олий қўмондонлиги хизматига кирган вақтимда бошқа планлар билан бир қаторда, бу ерда СССРга ҳужум қилиш тўғрисида хали тузиб тамомланмаган план борлигини ҳам билган эдим. Бу план «Барбаросса» плани деб аталар эди.

Дастлабки «Барбаросса» плани 1940 йил август ойида тузила бошланган эди. Бу иш Нессенда герман қуролли кучлари олий қўмондонлиги бош штабида менинг раҳбарлигим остида икки ҳафта ҳарбий машқ ўтказиш билан тугалланди. «Барбаросса» планини амалга оширувчи кучларни стратегик жиҳатдан ишга солиш юзасидан бўлган йўл-йўриқларни ишлабчиқишда асос қилиб олинган бу машқларнинг натижаси планда мўлжаллаганича Астрахань—Архангельск ўртасидаги линияга бориб етиш совет давлатининг тамомила мағлубиятга учрашига сабаб бўлажагини кўрсатди».

Жиноий «Барбаросса» планини тузишда герман қуролли кучлари олий қўмондонлиги билан бир қаторда герман бош штаби ҳам иштирок қилганлиги ҳозирги вақтда бирон кишига равшан эмас деб айтиб бўладими.

Герман бош штаби гитлерчилар Германиясининг бошқа агрессив планларини тайёрлашда ҳам актив роль ўйнайди.

Герман армиясининг собиқ генерали, айбдор Иодльнинг ўринбосари, Вальтер Варлимонт 1945 йил 13 ноябрьдаги сўроқ вақтида қуйидагиларни айтган эди:

«Барбаросса» плани тўғрисидаги бу кўрсатма худди шунга ўхшаш бошқа кўрсатмалардек пайдо бўлди. Даставвал қуруқликдаги кучларнинг бош қўмондони оператив планлар тўғрисида Гитлерга доклад қилди».

Жиноий агрессив планларни ишлаб чиқишда герман бош штаби, герман қуролли кучлари олий қўмондонлиги билан бир қаторда, ҳал қилувчи роль ўйнаганлиги шубҳасиздир.

В. ҲАРБИЙ ЖИНОЯТЛАР ВА ИНСОНИЯТГА ҚАРШИ ҚИЛИНГАН ЖИНОЯТЛАР

Герман қуролли кучлари ва уларнинг ҳарбий бошлиқлари босиб олинган ерларда мустақил суратда ёки герман полиция органлари билан биргалашиб сон-саноқсиз жуда кўп жиноят қилдилар.

Босиб олинган ерларда немис-фашист босқинчиларнинг жиноятларини фош қиладиган ҳужжатларни санаб бериш учун жуда кўп вақт керак бўлур эди.

Шу сабабдан мен фақат айрим далилларнигина келтираман. Бу далиллар немис қуролли кучларининг бу ҳарбий жиноятларни ва инсониятга қарши қаратилган жиноятларни кенг миқ'ёсда изчиллик билан қилганликларини, бу жиноятлар олдиндан планли равишда уюштирилганлигини, бу жиноятларда герман армиясидаги ҳамма киши-фельдмаршалдан тортиб, солдатгача қатнашганлигини кўрсатади.

Бу ерда айбдор Кейтельнинг «Барбаросса» районида кишиларни ҳарбий суд жавобгарлигига тортиш тўғрисида ва қўшинларнинг алоҳида тадбирлари тўғрисида» 1941 йил 13 майда чиқарган буйруғини эсга олиш кифоядир. Бу буйруқда «жуда кескин чоралар кўриш» таклиф этилади, герман офицерларига кишиларни судсиз отиб ташлаш ҳуқуқи берилади. Бу буйруқ герман ҳарбий хизматчиларини тинч аҳолига нисбатан қилинган жиноятлар учун ҳар қандай жавобгарликдан озод қилади.

Ёки айбдор Кейтельнинг 1941 йил 16 сентябрьда берилган фармойишини олайлик. Кейтель бу фармойишида герман қўшинларига бундай деб буюради: «Шуни эсда тутингизки, босиб олинган мамлакатларда кишиларнинг ҳаёти сариқ чақага арзимайди, ҳаддан ташқари қаттиқ чоралар кўриш йўли билангина одамларни итоат қилдириш мумкин».

Герман қуролли кучлари олий қўмондонлигининг асир тушган совет ҳарбий комиссарларини ўлдириш, совет ҳарбий асирларига тамға босиш тўғрисидаги буйруқларини, айбдор Герингнинг иттифоқчи армияларнинг асир тушган учувчиларини ўлдириш, босиб олинган ерларни талаш, бу ерлардаги кишиларни қул қилиб ишлатиш учун Германияга ҳайдаб олиб кетиш тўғрисидаги буйруқларини, айбдор Деницнинг денгизда ғарқ бўлаётган кемалардаги кишиларни қутқазишни тақиқлаб берган буйруғини, собиқ генерал-фельдмаршал Рейхинаунинг «Шарқда қўшинларнинг ўзларини қандай тутишлари тўғрисида» чиқарган буйруғи ва бошқа кўпгина буйруқларини кўрсатиб ўтиш мумкин.

Ҳозир бу буйруқларнинг ҳаммаси жуда ёмон бир ҳужжат бўлиб қолди.

Бу жиноий буйруқлар фон Браухич ёки фон Манштейн сингари ба'зи гувоҳлар айтганидек бажарилмасдан, қуруқ қоғозда қолган буйруқлар эмас. Бу буйруқлар немисларга хос пухталик билан амалга оширилган.

Трибунал герман армияси медицина хизмати генерал-майори гувоҳ Вальтер Шрайбернинг гувоҳлик бериб айтган сўзларини эшитди.

Бактериолог олим бўлган Шрайбер гитлерчи фитначиларнинг урушда вабо касали қуртларидан фойдаланмоқчи бўлганликларини сўзлаб берди. Шрайбер бу жиноят қандай пайдо бўлганлигини ва қандай давом эттирилганлигини айтди. Бу жиноятнинг илҳомчилари герман олий қўмондонлиги ва герман бош штаби, айбдорлардан Герман Геринг ва Вильгельм Кейтель эди.

Ҳужум қилувчи Қизил Армия қисмларининг герман чегараларига етиб боришн орқасидагина гитлерчи ҳарбий босқинчиларнинг бу жиноий планлари амалга оширилмай қолди. Бу планнинг амалга оширилиши бутун Европа халқларининг бошига янги муҳиш офатлар келтирар, бутун Европани вайрон қилган бўлар эди.

Гитлерчилар давлати ўз қўл остидаги айрим қисмларнинг ўзаро биргалашиб ишлашидан кенг фойдаланди. Гитлерчилар Германиясида ҳарбий аппаратнинг бошқа давлат органлари билан ўзаро алоқасини та'минлашга алоҳида э'тибор берилиши бежиз эмас.

Германиядаги кўпгина министрликларда герман қуролли кучлари олий қўмондонлигининг вакиллари, алоқачи офицерлари бор эди. Шу билан бирга кўпгина министрликларнинг ҳам герман қуролли кучлари олий қўмондонлигида вакиллари бор эди.

(ДАВОМИ КЕЛГУСИ СОНДА).

*) Боши «Қизил Ўзбекистон»нинг 5, 6, 7, 8 ва 13 сентябрь сонларида босилган.

ПАРИЖ СУЛҲ КОНФЕРЕНЦИЯСИДА

КАРДЕЛЬ СЎЗИ *)

Ниҳоят яна шу нарса ҳам аниқки, Истриянинг ана шу ғарбий-шимолий қисмини, умуман бутун Юлия ўлкасини Югославия армияси озод қилди. Бу жой ҳозирги вақтда ҳам «Б» доирасида бўлиб, Словения республикасига таянгани ҳолда, ўз маданиятини ва экономикасини эркин суратда ривожлантирмоқда. Иқтисодий жиҳатдан бутун бир ўлкани ташкил этган ва қурила бошлаб, Словения республикасига денгиз қирғоғининг бир қисмини берган бу ўлканинг яна майда қисмларга ажратиб юборилиши ва ундаги аҳолининг иқтисодий ва сиёсий жиҳатдан яна фалокатга учратилиши кимларнинг манфаатларига муносиб бўлиши мумкин. Шундай аҳволни вужудга келтиришни истаган кишилар буннинг натижасида Ғарбий-Шимолий Истриядаги ўнминглаэрча аҳолининг мудҳиш бахтсизликка дучор бўлишларини билишлари керак. Ҳозирги вақтда қўлга қурол олиб, ўзларининг азиз юртларини озод қилган кишилар қон тўкиб қўлга киритилган нарсаларининг вайрон этилишига рози бўладилар, деб ким ўйлай олади. Жаноб вакиллар, Ғарбий-Шимолий Истрияда Министрлар кенгашининг қарори амалга оширилган тақдирда, буннинг қандай фожиа юз беришига сабаб бўлажагини сизлардан бирортангиз ҳам тушинмасса, деб ўйлашим қийин. Ғарбий-Шимолий Истрияда яшовчи халқнинг кўпчилиги Италия асорати остида бўлган даврда Югославияга қўшилишни орзу қилиб келган эди. Халқ озодлиги йўлидаги кўзғолоннинг мақсади ҳам шу эди. Бу кўзғолонда мазкур районларда яшовчи аҳолининг жуда кўпчилиги қатнашган эди. Шу сабабларга биноан, Югославия Трестнинг шарқий-жанубидаги славянлар ерп бўлмиш территориясининг Югославиядан тортиб олинишига асло рози бўлаолмайди.

Мен сўзимнинг охирида Трест тўғрисида яна бирнеча гап айтиб ўтишни истайман. Трест итальян оккупациясидан аввал словен халқининг иқтисодий маркази бўлганлиги, Трест Югославиянинг денгизга олиб чиқадиган йўли эканлиги, Трест Югославия билан маҳкам алоқа қилиш йўли билангина Дунай бўйидаги ҳамма областьларининг денгизга чиқиш йўли бўлиб қолиши мумкинлиги аниқ бир фактдир.

Трестнинг бутун тарихий тараққиёти унинг словенларнинг миллий территорияси билан ва Югославиянинг кенгроқ доираси билан боғланганлигини исбот қилади.

Шу сабабдан, Югославия Трест тўғрисидаги талабини илгари суриб, бу талаб Трестнинг бутун Югославия манфаатларини кузатиб, ўз вазифасини бажариш учун бирдан-бир имкон берадиган талаб эканлигига ишонади.

Аммо, Ташқи ишлар министрлари кенгашидаги тўрт улуғ давлатнинг учтаси Югославиянинг бу талаби тўғрисида ҳарқандай шартларни қўйдилар. Улар Трестдаги итальянларнинг тақдири тўғрисида ғамхўрлик қиладилар, шу сабабдан улар Трестнинг Югославияга берилишига асло рози бўлмадилар. Улар шундай далил келтирдилар, биз бошқа хилдаги далилларни эшитмадик.

Биз Трест аҳолисининг учдан икки қисми итальянлар эканлигини, учдан бир қисми словенлар ва бошқа югославлардан иборат эканлигини инкор этмаймиз. Биз, югославлар бу фактни эътироф этамиз, иккинчи томондан бутун Трест ўзининг Ўрта Европадаги ва Дунай бўйидаги ерларга боғлиқ эканлигини ҳам ҳеч ким инкор этишга журъат этолмайди.

Ана шу икки фактга биноан ва битим тузилишини енгиллаштиришни истаб, Югославия Трест ҳақидаги ўз низомини таклиф этди. Бу низомда ҳечқандай яшириш нарса йўқ. Биз масалани шу тарзда тушинамизки, гап Трест аҳолиси тўғрисида ғамхўрлик қилиш, Трестдаги итальянлар билан словенлар ўртасида тинчлик ва ҳамкорлик ҳақида борар экан, у ҳолда қонун чиқарувчи ва ижро этувчи бутун маҳаллий ҳокимиятни Трест аҳолисининг ўз қўлига топшириш ва Трестда чинакам демократик тартиб бўлишини таъминлаш зарур; модомики, Трест иқтисодий жиҳатдан Югославияга ва Ўрта Европа мамлакатларига боғлиқ экан, у ҳолда шундай чораларни кўриш кераки, бу чоралар Трестни Югославия билан ва унга яқин бошқа мамлакатлар билан боғлашга имкон берсин. Шу сабабдан, Трестни Югославия билан боғлашни таклиф этдик. Бундан ташқари Хавфсизлик кенгаши Трест тўғрисидаги низом қандай амалга оширилаётганини текшириб туриши ва Трест чегараларига ва Трест бетарафлигига бўладиган хавфларнинг олдини олиши зарур. Бизнинг фикримизча, бундай қарор Трест аҳолисининг ўзини тамомила идора қилишини таъмин этади, миллатлар ўртасида тўқнашиш юз беришига йўл қўймайди ва айни замонда Трестнинг яшашини, Югославия ва Дунай бўйидаги мамлакатларнинг ўз табиий портларидан фойдаланишларини таъмин этади. Юқорида айтилганлардан кўриниб турибдики, биз ҳеч нарсани яширмаётирмиз, балки Трест иқтисодий жиҳатдан Югославиянинг таркибий қисми бўлиши лозим ва бу ҳол Трестнинг ўз манфаатларига муносиб бўлади, деб тамомила очиқ ва равшан айтмоқдамиз.

Аммо, Британия, Америка, қисман Француз делегацияларининг Трест тўғрисидаги низом ҳақида тақдим этган таклифларида тамомила бошқача фикрни кўрамиз. Бу фикрлар бизни ажаблантиради. Биз бу фикрларни демократик руҳдаги фикрлар деб атай олмаймиз ва Югославия бу фикрларни қабул қилолмайди. Бу фикр нимадан иборат? Бу фикр Трестни Югославиядангина эмас, Ўрта Европа мамлакатларидангина эмас, балки Трест аҳолисининг ўзидан ҳам ажратиб қўйишдан иборат. Бу фикрга мувофиқ, Трестни халқаро назорат остига олиш Бирлашган миллатлар ташкилотининг Трест аҳолисининг бу шаҳарни ўз хоҳишича идора қилиши, аҳолининг демократик ҳуқуқлари, миллий тенглиги ва тинч ҳаётини таъмин этишидан иборат бўлмай, балки Трестда ажнабийлар ҳукмронлиги амалга ошириладн. Ажнабийлар маҳаллий аҳолини «интизом»га бўйсундирадилар. Бу низомга биноан, маҳаллий ҳукумат маслаҳат берувчи оддий бир орган бўлиб қолади, губернатор унинг чиқарган қарорларини доим бекор қила олади. Бундай уринишлардан қандай натижа келиб чиқади? Бундан шундай натижа келиб чиқадики, Трест губернаторга таъсир кўрсатган давлат учун бир база бўлиб қолур эди.

Трест тўғрисида узоқ давом этган мунозараларда шундай аҳвол рўёбга келди. Трест Адриатик денгизи бўйида ажнабий бир давлатнинг базасига айлантирилади, бу базанинг нимадан иборат эканлигини таъсир доираларининг кенгайтириш йўлидаги кураш тарихидан жуда яхши биламиз. Аммо, биз бундай базани фойдали деб ҳисобламаймиз.

Югославия делегацияси юқорида айтилганларга биноан, бирқанча хулоса чиқаришни истайди. Бу хулосалар асосан қуйидагилардан иборат:

1) Югославия делегацияси Жанубий Африка Иттифоқи ва Бразилия делегацияларининг таклифларини қатъий суратда рад этади:

2) Югославия делегацияси Министрлар кенгашининг Италия билан Югославия ўртасидаги чегаралар ҳақида, шунингдек, Эркин Трест территорияси билан Югославия ўртасидаги чегаралар ҳақида қилган таклифларини қабул қилолмайди. Француз делегациясининг таклиф этган чегара чизиғи бир томондан, этник чизиқни бузади, иккинчи томондан эса, этник мувозанат принципини бузади, чунки бу чегара чизиғи шарқда (Крка, Задра ва ороллардаги итальянларни қўшиб ҳисоблаганда) 90 минг итальянни қолдиради, ғарбда эса, 200 минг югославни қолдиради. Италиянинг ичкарисида яшовчи югославлар бу ҳисобга кирмайди:

3) Югославия бир қарорга келиш мақсадида, Трест шаҳрининг эркин шаҳар сифатида халқаро назорат остига олинишига розидир, аммо, Трестнинг чегаралари Трест областига ва унинг атрофидаги ерларга бориб туташиши керак. Трест Югославия билан ва ўз атрофидаги бошқа мамлакатлар билан иқтисодий жиҳатдан етарли даражада боғланган бўлсин. Трест бу мамлакатларга халқаро порт сифатида хизмат қила олсин.

Мен шу сабабларга биноан, Югославия делегацияси номидан айтаманки, Франция делегацияси белгилаган чегара чизиғи Югославия халқларига нисбатан адолатсизлик бўлиб, Югославия делегацияси ўзининг биринчи баёнотида, шунингдек ҳозирги баёнотида ҳам буни очиқ-равшан таъкидлади. Югославия ўзига нисбатан қилинган ана шу адолатсизлик ўз розилиги билан тузатилмаса, ҳарқандай қарорларни қабул қилолмайди ва Италия билан тузиладиган сулҳ битимига қўл қўёлмайди. Трест шаҳри тўғрисидаги низом ҳақида ҳам шуни айтиш керак. Югославия делегацияси масалани худди шу тарзда қўйди, чунки бунда гап Югославия халқларининг озодлиги тўғрисида, Югославия халқларининг ҳаётига доир масалалар тўғрисида, Югославия халқларининг ҳуқуқларидан бири тўғрисида бораётирки, бу халқлар ана шу ҳуқуқдан воз кечолмайдилар. Биз кўп нарсадан воз кечишимиз мумкин, аммо, озодлик ва мустақилликдан ҳечқачон воз кечолмаймиз.

Совет Иттифоқи вакили Вишинский бу ерда тўғри айтганидек, сиёсат соҳасида ҳамиша энг кўп адолатга эришиб бўлмайди. Бу тўғри гап. Югославия бир қарорга келиш учун ён беришдан ва муроса қилишга тайёр туришдан қочмайди. Шунинг учун ҳам Югославия чегаралар тўғрисида ўзининг янги таклифини киритди, шу сабабдан у, бу чегаранинг айрим участкалари тўғрисида мунозара олиб боришга тайёрдир. Аммо, илгариги бир чегарамиз бор. Ўтмишда бизни шу чегарадан қурол кучи ёрдами билан улоқтириб ташлай олган эдилар, аммо, биз бу чегарадан ўз ихтиёримиз билан ҳеч қачон воз кечишга рози бўлолмаймиз. Ҳозирги конференция ҳам, умуман иттифоқчиларимиз ҳам биздан шундай қурбон талаб қилишга ҳақли эмаслар. Югославия ҳукумати, Югославия аскарларигина эмас, балки Юлия ўлкасининг ўз жангчилари ҳам қўлга қурол олиб, курашган ва ҳалоқ бўлган нарсалардан бу ерда воз кечолмайди.

*) Кардель сўзининг боши «Қизил Ўзбекистон»нинг 13 сентябрь сонида босилган.

БРАЗИЛИЯ ДЕЛЕГАЦИЯСИНИНГ ТУЗАТИШИ ЎТМАЙ ҚОЛДИ

Шундан кейин Бельгия делегациясининг вакили сўз олди. У айтдики, Италия—Югославия чегараси ва Трест тўғрисидаги масалани делегациямиз шу қадар чалкаш бир масала деб ҳисоблайдики, у бу масала тўғрисидаги ҳарқандай таклиф овозга қўйилганида бетараф қолади.

Мажлис охирида Бразилия делегациясининг Италия — Югославия чегарасига боғлиқ масалаларни бир йилдан кейин ҳал этиш тўғрисидаги таклифи овозга қўйилди. Бразилия делегациясининг ўзигина бу таклифни ёқлаб овоз берди, 18 делегация бу таклифга қарши овоз берди. Шундай қилиб, умумий тинчликка хавфли эканлиги тамомила равшан бўлган таклиф тамомила ўтмай қолди.

ФИНЛЯНДИЯГА ДОИР СИЁСИЙ МАСАЛАЛАРНИ ВА ТЕРРИТОРИЯ МАСАЛАЛАРИНИ КЎРУВЧИ КОМИССИЯДА

ПАРИЖ, 7 сентябрь (ТАСС махсус мухбиридан). Финляндияга доир сиёсий ва территория масалаларини кўрувчи комиссия ўзининг сўнгги икки мажлисида Финляндия билан тузиладиган сулҳ шартномаси лойиҳасининг охирги моддаларини муҳокама қилди.

Мажлис раиси 32-нчи модда юзасидан тузатиш бор деб айтганида комиссиянинг ҳамма аъзолари Австралия делегацияси тузатиш киритган бўлса керак деб ўйладилар. Париж Сулҳ конференциясининг боришини кузатиб турувчи кишиларнинг ҳаммаси бу делегациянинг барча комиссияларга ўз тузатишлари, лойиҳалари ва таклифларини кетма-кет тақдим этиб келганлигини яхши биладилар. Матбуот вакилларига материаллар тарқатиладиган залда Австралия делегациясининг шаклигина ўзгартирилган навбатдаги тузатишларини қўйиш учун махсус стол ажратишга тўғри келди. Австралия делегацияси ҳамма комиссияларга жуда кўп тузатиш топширмоқда.

Бу сафар Австралия делегациясининг шартномани амалга ошириш вақтида юз бериши мумкин бўлган жанжалларнинг ҳаммасини ҳал этадиган махсус «ижроия комиссияси» тузиш тўғрисидаги тузатиши ҳақида борди. Комиссия бу тузатишни рад этди. Австралия делегациясининг ўзигина бу тузатишни ёқлаб овоз берди. Ҳатто, Янги Зеландия вакили ҳам овоз бермасликни маъқул кўрди.

Комиссия Финляндия билан тузиладиган сулҳ шартномаси лойиҳасининг 32-нчи моддасини маъқуллади. Бу моддада айтилишича, СССР ва Буюк Британиянинг Хельсинкидаги элчилари ўзаро келишиб ҳаракат қилиб, шартномани бажариш ва уни таъбирлашга доир ҳамма масалалар юзасидан Финляндия ҳукумати билан бўлган муносабатларида иттифоқчи ва бирлашган давлатлар номидан иш кўрадилар.

Шартномани таъбирлаш ёки бажаришга доир жанжаллар чиққан тақдирда бу жанжалларни ҳал этиш усуллари тўғрисидаги 33-нчи модда қараб чиқилган вақтда комиссия Англия делегациясининг таклифини қабул қилди. Бу таклифда айтилишича, бундай жанжаллар икки элчининг ихтиёрига топширилиши керак, агар улар жанжалларни ҳал этолмасалар, бу жанжаллар Халқаро суд ихтиёрига топширилиши лозим. Комиссия совет делегациясининг мақбулроқ бўлган таклифини қабул қилмади. Совет делегациясининг таклифида айтилишича, бу жанжаллар дастлаб дипломатия йўли билан музокаралар олиб бориш асосида ҳал этилиши керак, шундан кейин эса, икки элчининг қарамоғига топширилиши лозим. Совет Иттифоқи вакили Т. К. Новиков шартнома лойиҳасида Халқаро судга мурожаат қилишни қатъий шарт қилиб қўйиш керак эмас, чунки Халқаро суднинг ихтиёрий ташкилот эканлиги маълум, деди.

Комиссия бугунги мажлисининг қолган қисмида Австралия делегациясининг янги бир тузатишини, яъни сулҳ шартномаларини қайтадан кўриб чиқиш учун махсус аппарат тузиш ҳақидаги таклифини муҳокама қилди. Шуниси қизиқки, бу таклифни ҳимоя қилиб чиққан Австралия вакили Ходсон менинг фикримча шартноманинг репарациялар ва мол-мулкларни қайтариш тўғрисидаги моддаларини қайтадан кўриб чиқиш лозим бўлса керак деди. Шундай қилиб, фашист агрессиясидан зарар кўрган Совет Иттифоқига ва бошқа мамлакатларга тегишли репарация ҳақларини тўлатдирмаслик йўлида қилган урунишлари барбод бўлганидан кейин, Австралия делегацияси сулҳ шартномаларининг ҳозирданоқ обрўсини тўкишга, шартномалардаги репарация ҳақида бўлган моддаларни ва бошқа моддаларни қайтадан кўриб чиқиш учун йўл қилиришга, мустаҳкам тинчлик ўрнатилишига халақит бериш учун қулай замин тайёрлашга яна ҳаракат қила бошлади. СССР ва Чехословакия вакиллари Австралия делегациясининг таклифлари зарарли эканлигини айтдилар. Франция вакили ва бошқа бир қанча вакиллар ҳам бу таклифга қарши чиқдилар. Австралия делегациясидан бошқа комиссиянинг ҳамма аъзолари Австралия тузатишига қарши овоз бердилар. Янги Зеландия вакили бу сафар ҳам бетараф қолди.

Комиссия Финляндия билан тузиладиган шартнома лойиҳасининг шартномани тасдиқлаш тартиби ҳақидаги моддасини ҳам маъқуллади.

ИТАЛИЯ БИЛАН ЮГОСЛАВИЯ ЎРТАСИДАГИ ЧЕГАРАНИНГ НИЗОЪЛИ УЧАСТКАЛАРИНИ МУҲОКАМА ҚИЛИШ

ПАРИЖ, 9 сентябрь (ТАСС махсус мухбиридан). Италияга доир сиёсий ва территория масалаларини кўрувчи комиссиянинг мажлисида бугун Югославия вакили бир таклиф киритди. Бу таклифнинг қабул қилиш комиссиянинг ишини анча осонлаштириши ва тезлатиши мумкин эди. Югославия делегацияси бошта улуғ давлат, шунингдек Италия билан Югославия ўртасидаги чегара лойиҳасини киргизган уч давлат вакилларидан иборат кичик комитет тузишни таклиф этди. Югославиянинг таклифига мувофиқ, бу кичик комитет Италия билан Югославия ўртасидаги чегара тўғрисида киритилган ҳар хил лойиҳаларни кўриши лозим (ҳозирги вақтда бу чегара тўғрисида 4 лойиҳа чунончи, Ташқи ишлар министрлари совети тавсия қилган француз линиясидан ташқари, Югославия, Бразилия ва Белоруссия делегацияларининг таклиф этган лойиҳалари бор).

Чегара тўғрисидаги турли лойиҳаларни кўриш ва бу масала юзасидан мувофиқлаштирилган таклифлар ишлаб чиқиш жуда мураккаб ва машаққатли ишдир. Бу ишни кичик бир орган кўрганида яхши бўлур эди. Югославия делегациясининг таклифига биноан, 8 аъзодан иборат (СССР, Америка Қўшма Штатлари, Буюк Британия, Франция, Хитой, Югославия, Бразилия ва Белоруссия вакилларидан иборат) кичик комитет ана шундай орган бўлур эди. Аммо Британия делегацияси кутилмаганда бу таклифга қарши чиқди. Шу сабабдан ҳозирги вақтда бу кичик комитетни тузиш мумкин бўлмай қолди.

Сўнгра Югославия вакили Беблерга сўз берилди. Беблер чегара тўғрисида Югославия таклиф этган лойиҳани батафсил тушинтириб берди. Комиссия аъзолари Италия билан Югославия ўртасидаги чегаранинг турли лойиҳалари чизиб кўрсатилган география хариталарини ёйиб қўйдилар.

Югославия вакилининг айтишича, Италия—Югославия чегарасининг низоъли жойларини 4 секторга бўлиш мумкин: 1) Канал водийси, 2) Бенеш Словенияси, 3) Горица шаҳри ва унинг атрофидаги район, 4) жанубий участка (Горица районидан денгиз қирғоғигача). Эркин Трест территорияси билан Югославия ўртасидаги чегара бу 4 участкага кирмайди. Бу чегара тўғрисидаги масала алоҳида муҳокама қилинади.

Италия—Югославия чегарасининг шимолий участкаси Канал водийси бўйлаб ўтиши керак. Бу—тоғлиқ жойлир; бу водийдаги дарёларнинг бир қисми ғарб томонга, бир қисми шарқ томонга қараб оқади. Югославия лойиҳаси чегарани ана шу дарёлар бошланадиган жойдан белгилашни таклиф этади. Баъзи итальян олимлари, масалан, география профессор Ф. Милоне бу чегара линиясини асосли ва адолатли деб ҳисоблайдилар. Ниҳоят, Италия делегациясининг Югославия билан Италия ўртасидаги чегаранинг шимолий участкаси тўғрисидаги талаби Франция лойиҳасида Италия фойдасига таклиф этилган линиядан унча нарига кетмайди. Югославияга қарши Италия учун бундай ён беришнинг нима ҳараги бор, деб савол беради, Беблер.

Канал водийсидаги туб аҳоли славянлардан иборат. Австриянинг собиқ маъмурлари ерли халқни зўрлаб германлаштириш билан шуғулланган эдилар. Итальянларга келганда эса, то 1918 йилгача бу районда итальянлар умуман йўқ эди. Бу районга итальянлар фақат иккинчи жаҳон уруши вақтида Гитлер билан Муссолини ўртасида тузилган битим асосида кўчиб келдилар. Француз чегара линияси худди ана шу кўчиб келган аҳолини назарга олиб ўтказилган. Шундай қилиб, бу линия бундан фақат 5 йил муқаддам империалистлар томонидан босиб олинган ерларни Италия қўлида қолдиради. Югославия лойиҳаси туб халқнинг славянлардан иборат бўлишига таянади. Чегарани белгилаган вақтда бу бирдан-бир этник далилдир.

Канал водийсининг низоъли районида руҳ ва қўрғошин чиқарадиган кон бор. Бу коннинг Югославияга ўтиши бундан буён ҳам чет мамлакатларга руҳ рудаси чиқаришига зарар етказмайди.

Сўнгги йиллардаги уруш тарихи Канал водийсининг Югославиянинг мудофаа қилиш учун стратегик аҳамиятга эга эканлигини кўрсатди. 1941 йилда итальян агрессори Югославияга худди Канал водийсидан бостириб кирди. Франция тақдим этган чегара линияси Югославия учун Сава дарёси водийсини ҳимоя қилишни жуда қийинлаштиради. Югославия лойиҳаси эса, чегаранинг бу участкасида ҳар икки томон учун мустаҳкам мудофаа жойларини таъминлайди ва шу сабабдан тинчликка жуда яхши хизмат қилади.

Ўтган жаҳон уруши вақтида Канал водийсидаги қишлоқларда яшовчи юзларча деҳқонлар ва руҳ конидаги ишчилар партизан отрядлари туздилар. Шу билан, деб сўзини тамомлайди Беблер, Канал водийсининг аҳолиси қўлига қурол олиб Югославия Федератив Халқ Республикасига қўшилиш учун овоз берди.

Чегаранинг бошқа низоъли участкаларини муҳокама қилиш комиссиянинг келгуси мажлисига кўчирилди.

ЎЗАРО ТЕНГЛИК ПРИНЦИПИНИ БУЗИШГА УРИНИШ

ПАРИЖ, 9 сентябрь (ТАСС махсус мухбиридан). Румыния, Булғория ва Финляндияга доир иқтисодий масалаларни кўрувчи комиссия сўнгги икки мажлисида Румыния билан тузиладиган сулҳ шартномаси лойиҳасига илова қилинган ҳужжатлардан бирини кўрди. Бу саноат, адабиёт ва санъат буюмларига доир ҳужжатдир. Сулҳ шартномаси лойиҳасига тақдим этилган бу ҳужжатда Иттифоқчи ва Бирлашган давлатларнинг ҳуқуқларини ўзаро тенглик принципи асосида ҳимоя қилишни кўзда тутади, яъни Иттифоқчи ва Бирлашган давлатларнинг ёки уларнинг гражданларининг ҳуқуқларига доир имтиёзларни тегишли мамлакатлар Румынияга ва унинг гражданларига нисбатан ҳам тенг даражада қўлламоқлари керак.

Америка делегацияси шартномага эскартма киритишни таклиф этди. Бу эскартма аслда ўзаро тенглик принципини бекор қилади. Англия ва Франция вакиллари Америка Қўшма Штатларининг бу таклифини қувватладилар. Совет делегацияси ўзаро тенглик принципини бузишга қарши чиқди. Узоқ мунозарадан кейин Америка Қўшма Штатларининг вакили ўз таклифини ўзгартишга рози бўлди. Комиссия бугунги мажлисида СССР, Америка Қўшма Штатлари, Англия ва Франция вакилларига бу масала тўғрисида мувофиқ бир таклиф тайёрлашни топширди.

Америка Қўшма Штатлари, Англия ва Франция делегациялари шартномага илова қилинадиган ҳужжатнинг охирига Румынияни бу ҳужжатда кўзда тутилган имтиёзларни Иттифоқчи ёки Бирлашган бўлмаган ҳарбир бирлашган миллатга жорий қилишга мажбур этадиган бир модда қўшишни таклиф этдилар. Шу билан бирга мазкур миллат ҳам Румынияга шундай имтиёзларни бериши лозим. Румыния, шундай қилиб, Румынияга қарши олиб борилган уруш вақтида бир мунча зарар кўрган мамлакатлар учунгина эмас ҳатто, Румыния билан дипломатия муносабатларини узмаган бирлашган миллатлар учун ҳам имтиёз бериши керак. СССР вакили Герашченко бундай янги имтиёзлар берилишига қарши чиқди ва бу моддани умуман ортиқча деб ҳисоблаганлигини айтди, чунки бу моддада айтилган масалалар икки мамлакат ўртасида шартнома тузиш йўли билан ҳал қилинмоғи керак. Югославия ва Польша вакиллари Совет Иттифоқи вакилининг таклифини қувватладилар. Бу масала тўғрисидаги мунозара комиссиянинг келгуси мажлисида давом эттирилади.

РУМЫНИЯ, БУЛҒОРИЯ, ВЕНГРИЯ ВА ФИНЛЯНДИЯГА ДОИР ИҚТИСОДИЙ МАСАЛАЛАРНИ КЎРУВЧИ КОМИССИЯДА РУМЫНИЯ ДЕЛЕГАЦИЯСИ ВАКИЛИНИНГ СЎЗИ

ПАРИЖ, 10 сентябрь (ТАСС махсус мухбиридан). Румыния, Булғория, Венгрия ва Финляндияга доир иқтисодий масалаларни кўрувчи комиссия Румыния билан тузиладиган сулҳ шартномасининг лойиҳасини муҳокама қилишни давом эттирмоқда. Бундан аввалги икки мажлисда бўлгани каби, бугунги мажлисда ҳам саноат, адабиёт ва санъат буюмларига доир бўлиб шартномага қўшилган илова муҳокама қилинди. Америка делегацияси бу иловадаги моддалардан бирига шундай бир эскартма қўшишни таклиф этдики, бу эскартма бошқа моддаларда кўзда тутилган ўзаро тенглик принципини ҳақиқатда чиппакка чиқаради. Бу тўғрида аввал хабар берилган эди. СССР, Югославия вакиллари ва бошқа баъзи мамлакатларнинг вакиллари бу таклифга қарши эътироз билдирдилар. Бугун комиссия бу моддани янги таҳрирда қабул қилди. Таҳрир қилинган модда ўзаро тенглик принципига мувофиқ келади.

Шундан кейин, комиссия Румыния делегацияси вакили Мавфернинг нутқини тинглади. Маврер сулҳ шартномаси лойиҳасининг 24-нчи моддаси тўғрисида ўз делегациясининг умумий фикрини баён қилиб берди. Бу модда Румынияда Бирлашган миллатлар ва уларнинг гражданларининг ҳуқуқларини ва манфаатларини тиклаш масаласига тааллуқлидир.

Румыния вакили асосан иттифоқчиларнинг Румынияга қўяётган ҳаддан ташқари даъволарига қарши эътироз билдирди. Иттифоқчилар Бирлашган миллатлар гражданларининг мол-мулкига етказилган зарарларни тамомила тўлашни талаб қилмоқдалар. Шу билан бирга улар Румыния иттифоқчиларга қарши урушган даврда етказилган зарарнигина эмас, балки Румыния гитлерчилар Германияси билан алоқани узиб, иттифоқчилар томонида қўлига қурол олиб курашган ва бу кураш натижасида аскар ва қурол-аслаҳа жиҳатидан талайгина талофат кўрган вақтда, етказилган зарарларни ҳам тўлашни талаб қилмоқдалар. Маълумки, Америка ва Англия делегациялари бундай талабларни илгари сурмоқдалар. Улар Румынияда чет эл шеркатлари учун кўп пул тўлашни таъминлашга уринмоқдалар. Бу ҳол Румыния экономикасида мазкур шеркатларнинг ролини анча кучайтиришга ёрдам берар эди.

Чет эл шеркатларининг уруш вақтида қандай «зарар кўрганликларини» иккита йирик нефть шеркатининг мисоли яққол кўрсатади. «Румыно—Американа» аксиялн нефть жамияти бир ярим миллиард лей дасмоядан 1944 йилда 726 миллион лей соф даромад олган. «Астро—Румыно» деган бошқа бир нефть шеркати икки ярим миллиард лей дасмоядан ўша йили 840 миллион лей даромад олган.

СССР Румыниянинг агрессиясидан кўп зарар кўрган эди. Шунга қарамай, СССРга тўланадиган репарация миқдори белгиланган вақтда, Совет Иттифоқининг таклифи билан зарарнинг бир қисминигина тўлаш принципи қўлланилди. Бунда Румыниянинг иқтисодий имконияти ва унинг 1944 йил август ойидан бошлаб Бирлашган миллатлар томонида туриб, Германияга қарши актив курашганлиги назарга олинди. Ана шу нуқтаи назардан қараганда, Бирлашган миллатлар гражданларининг мол-мулкларига етказилган зарарнинг тўла-тўкис тўланишини талаб қилиш адолатсиз эканлиги янада равшанроқ бўлиб қолади.

Румыния делегациясининг вакили Маврер уқдириб ўтдики, уруш вақтида етказилган зарарни тўлаш тўғрисида қўйилаётган ҳаддан ташқари талабнинг қабул қилиниши Румыния экономикаси учун жиддий қийинчиликлар туғдирар, унинг чет эл капиталига қарамлигини кучайтирар, чет эл шеркатлари учун алоҳида имтиёзлар белгилашга ва румин гражданларини очиқдан-очиқ камситишга сабаб бўлар эди. Маврер Румыния делегацияси номидан бу талабларни рад этишни сўради.

АСОСЛИ ВА АСОССИЗ ДАЪВОЛАР

Италияга доир иқтисодий масалаларни кўрувчи комиссияда

ПАРИЖ, 10 сентябрь (ТАСС махсус мухбиридан). Италияга доир иқтисодий масалаларни кўрувчи комиссия бугун Италия ҳукуматига қўйилган репарация даъволарини эшитиб бўлди. Репарация талаб қилувчи давлатлар вакилларининг нутқлари тўрт кун давом этди. Ўн уч мамлакатнинг вакили ўз талабларини оғзаки суратда баён қилдилар; бундан ташқари, Латин Америкасидаги бирқанча давлатларнинг ёзма баёнотлари олинди.

Гарчи, бу нутқ ва баёнотлар жуда узун бўлса ҳам, талаб қилинаётган репарацияларнинг умумий миқдорини то ҳозиргача тахминан бўлса ҳам белгилаш мумкин эмас. Комиссияда нутқ сўзлаган баъзи вакиллар, аслда, қанчалик репарация талаб қилаётганликларини айтиб бермадилар. Баъзи вакиллар аниқ рақамларни кўрсатишдан атайин бош тортдилар, дейиш мумкин: чунки аниқ рақамни асослаб бериш керак бўлади.

Репарация тўлатишни талаб қилиш— агрессордан зарар кўрган мамлакатларнинг қонуний ҳуқуқидир. Репарация — агрессордан зарар кўрган мамлакатларга қаддини тезроқ ростлаб олиш, вайрон қилинган хўжалигини тиклаш учун ёрдам бермоғи керак. Айтайлик, комиссияда Югославия ва Албания вакиллари сўзга чиққанида, уларнинг нутқини тинглаган ҳарбир киши учун ҳамма нарса равшан эди; бу нутқларда етказилган зарарнинг рақамлари кўрсатилди, бу зарарни таърифлаб берувчи фактлар келтирилди, тўланиши лозим бўлган зарарнинг миқдори кўрсатилди. Италиядан жуда узоқ туриб, территориясида ҳечқандай жанг ҳаракатлари олиб борилмаган, ҳатто Италияга қарши расмий суратда уруш ҳам эълон қилмаган давлатларнинг вакилларига сўз берилганида аҳвол бошқача тус олади. Бунда ҳархил ҳуқуқий таъбирлар ишга солинади. Бундай давлатларнинг «манфаатларига зарар етказилганлиги» тўғрисида туманли нутқлар сўзланади, пировардида бу давлатларнинг Италиядан қандайдир бир миқдорда репарация олишни истаганликлари айтилади. Қандай репарация? Бу масалага очиқ жавоб берилмайди; бу масалани комиссия ўзи ҳал қилсин эмиш...

Югославия вакилининг далиллар билан асосланган батафсил нутқи комиссия аъзоларига катта таъсир қилди. У итальян фашистларининг Югославия бошига кўп азоб-уқубатлар келтирганлигини эслатиб ўтди. Босқинчиларга қарши олиб борилган жангларда Югославия бир миллион етти юз минг кишш йўқотди, 420 минг киши майиб бўлди. Бу кишилар меҳнатга яроқсиз бўлиб қолдилар. 100 минг бола етим қолди. Югославиянинг 3 миллиондан ортиқ граждани бошпанасиз қолди: босқинчилар 500 минг уйни вайрон қилдилар. Итальянлар Югославиядаги ҳамма корхоналарни вайрон этдилар, унинг бутун савдо флотини нобуд қилдилар, темир йўл транспортини буздилар, ҳамма кўприкларнинг 80 процентини портлатдилар. Итальян босқинчиларининг Югославияга етказган умумий зарари ўн миллиард доллар ҳисобланади. Лекин Югославия Италиядан у етказган зарарнинг тўққиздан бир ҳиссаси миқдоридагина репарация тўлашни талаб қилмоқда. Югославия вакили, Италиянинг экономикаси гўё шу қадар вайрон бўлганки, Италиянинг репарация тўлашга қурби етмайди, деган демагогик мулоҳазаларни рад этадиган жуда кўп аниқ материаллар келтирди. У, қўлидаги рақамлар ва фактлар билан Италия саноатининг муҳим тармоқлари, жумладан машинасозлик саноати, айни вақтда уруш даги илгаригига қараганда кўпроқ маҳсулот ишлаб чиқаришга қодир эканлигини кўрсатди.

(ДАВОМИ ТЎРТИНЧИ БЕТДА)

Париж Сулҳ Конференциясида

(БОШИ УЧИНЧИ БЕТДА).

Албания вакили қисқа, аммо, мазмунли нутқида итальян босқинчиларининг олти йил давом этган оккупация вақтида Албанияга етказган катта моддий зарарини батафсил та'рифлаб берди. Фақат бир миллион киши яшаган кичик Албанияда итальянлар 200 минг уйни вайрон қилганлар, Албаниядаги ҳамма корхоналарни емирганлар, жам'и 3.700 метр кўприкларни портлатганлар. Қишлоқ хўжалиги маҳсулоти 50 процент, чорва моллари 70 процент камайган. Албанияга етказилган зарар бир миллиард доллардан ортиб кетади. Албания делегациясининг вакили, комиссия итальян агрессиясидан зарар кўрган бошқа давлатларнинг репарация талаблари блан бир қаторда, Албания томонидан тақдим этилган репарация талабларини ҳам қондирар деб ишонч билдирди.

Буюк Британия вакилининг сўзи тамомила бошқача таассурот қолдирди. Совет матбуотида илгари хабар берилганидек, Буюк Британия делегацияси Италияга доир иқтисодий масалаларни кўрувчи комиссияга баёнот топширган эди. Бу баёнотда Италияга қарши уруш давомида Буюк Британиянинг ва унга қарашли мустамлакаларнинг кўрган зарари ҳақиқатда ҳаддан ташқари кўп миқдорда, я'ни ўн бир миллиард доллар (Совет Иттифоқи талаб этаётган репарациялардан 110 марта кўпроқ) миқдорида белгиланган. Хеч қачон репарациялар ҳақига кирмаган харажатлар ҳам шу миқдорга қўшилган (жумладан, Буюк Британия ҳукумати ўз «ҳарбий тадбирлари»нинг ҳаражатларини Италия тўласин деб да'во қилади. Бунда гап Англиянинг ҳарбий бюджети юзасидан қилган ҳаражатларини қоплаш тўғрисида боради). Буюк Британия вакили хеч таажжубланмай ўз баёнотини «тарихий ҳужжат» деб атади.

Буюк Британия вакили шу ондаёқ Буюк Британия «Италия талаб қилинган шу ҳақларни тўласин, деб талаб қилиш ниятида эмас, деган сўзлари блан химмат кўрсатмоқчи бўлди. У бир оздан кейин «ба'зи истисно блан...» деган кўп ма'ноли сўзни илова қилди. Ана шу «истисно» замирида кўп маблағ талаб қилинаётганлиги шу ондаёқ ма'лум бўлиб қолди. Гап, Буюк Британиянинг ўзида ва унинг мустамлакаларида бўлган Италия маблағларининг ҳаммасини тортиб олиш ниятида эканлиги тўғрисида бормоқда.

Бу маблағлар нимадан иборат? Яқинда, Англияда чиқадиган «Нью стейтсмен энд нейшен» журналида қизиқ бир хабар босилиб чиқди. Бу хабарда қуйидагилар айтилади: «Италиянинг Англиядаги маблағлари 14 миллион фунт стерлинг миқдорида белгиланади. Аммо хабар беришларига қараганда, Бевин жаноблари Парижда бу маблағни ўнбир миллион фунт стерлинг миқдорида кўрсатган. Репарация ҳақларини ундириб олиш учун қонуний манба'лар деб кўрсатилган бу маблағлар асосан, Италиядаги хусусий гражданларнинг мулкларидан иборат. Бундан ташқари, итальянлардан чет элда энг кўп миқдорда фонди бўлган киши илгариги қирол Виктор Эммануилдир. Унинг Англиядаги маблағлари 3 миллион фунт стерлинг миқдорида ҳисобланади. Италияда қиролни ўз хиссасига тушадиган репарация ҳақларини тўлашдан озод қилиш мақсадида шундай битим тузилган ва 14 миллион фунт стерлинг блан 11 миллион фунт стерлинг ўртасидаги шу фарқ — я'ни 3 миллион фунт стерлинг қиролнинг капиталидан иборат, деган фикрлар кенг тарқалган».

Шундай қилиб, инглиз журнали Бевин жанобларининг Италиянинг илгариги қиролига нисбатангина олийжаноблик қилиш ниятида эканлигини э'тироф этади. Итальянларнинг Англиядаги бошқа ҳам ма маблағлари британияликларнинг қўлига ўтади. Аммо, бу талаб қилинган ҳақнинг ҳаммаси эмас — Англия мустамлакаларида ҳам итальянларнинг кўп маблағлари бор, ҳозирги вақтда Буюк Британия ҳукумати бу маблағларни ҳам талаб қилмоқда. Буюк Британия оккупация йиллари мобайнида Италиядан нақадар кўп маблағ олганлиги тўғрисида гапириб ўтирмаймиз. Италия ҳукуматининг инглиз-америка оккупация қўшинларини боқиш учун бюджетдан сарф қилган ҳаражатларигина ҳақиқатда жуда кўп маблағни, я'ни 391,7 миллиард италиян лирасини ташкил этади.

Шундан кейин ҳам Буюк Британия вакили Британия ҳукумати ўзининг дастлабки репарация талаблари ҳақлари миқдорини камайтириб, «бир мунча қурбон бериш» йўлига ўтди деб гапиришни мақбул деб ҳисоблайди.

Италияга доир иқтисодий масалаларни кўрувчи комиссияда Бразилия вакилининг айтган ҳарбир сўзи очиқдан-очиқ мунофиқлиқдан иборат. У ғурурлик блан: «Бразилия делегацияси репарациялар юзасидан ҳеч нарса талаб қилмайди» деди ва Бразилия делегацияси репарациялар Италия экономикасини мушкил аҳволда қолдиради деб ҳисоблайди, деди. Сўнгра у айтдики, Бразилия ҳарҳолда ана шу репарациялар олиш ниятидадир. «Бразилия делегацияси,— деди у,— Бразилияда бўлган ва ҳарбий зарарларни қоплаш учун репарация ҳақларини тўлашга мўлжалланган итальян маблағлари Италиянинг Бразилияга етказган зарарларининг бирқисмини қоплаш учун етарлик деб ҳисоблайди». Аммо Бразилия вакили олинадиган ҳақ миқдорини камайтириб кўрсатдим деб хавфсираб дарҳол бундай деди: «Бразилия делегацияси бу мулкнинг етмай қолиш эҳтимолини назарга олиб, Италия ҳукумати блан бевосита музокаралар олиб бориш йўли блан етмай қолган мулкни ундириб олиш ҳуқуқини ўзида қолдиради».

Овқат олдида иштаҳанинг карнай бўлиши ма'лум. Шуниси қизиқки, шу кунларда комиссия репарация ҳақлари талаб этилган жуда кўп баёнотлар олди. Комиссия а'золари бир баёнотни ўқиб чиқмасданоқ уларга янги, қўшимча баёнотни тақдим этдилар. Мидерланди делегациясининг қўшимча баёноти бу жиҳатдан характерлидир. Бу баёнотда масалан, қуйидагилар да'во қилинади: «Италиянинг «Океания» пароходида Рио-де-Жанеродан Фамагуста (Кипр) кофе жўнатилган эди. Уруш ҳаракатлари бошланган чоқда бу юкни Триестда итальян ма'мурлари ушлаб қолиб мусодара қилдилар. Шу блан 1.625 доллар зарар етказилди». Мексика савдогарлари ҳам кўрган зарарларини — рента ҳақларини ҳам қолдирмай ҳисоблаб чиққанлар. Бугун комиссияда Мексика вакили ана шу савдогарларнинг манфаатларини ёқлаб чиқди. Мексика вакили Мексика бу урушда 145.059.353 доллар 7 цент зарар кўрди деб да'во қилди. Мексика баёнотида ҳамма нарса, ҳатто нефть ва ипакнинг ҳозирги баҳоси блан урушдан аввалги баҳоси ўртасидаги фарқлар ҳам кўрсатилган. Мексикалилар ленд-лиз (ҳарбий материалларни қарзга ёки ижарага бериш) юзасидан Америка Қўшма Штатларидан олган ҳарбий материалларининг қимматини ҳам ҳарбий зарарлар графасига ёзганлар.

Бугун Ироқ вакили ҳам ўз да'воларини айтди. Ироқ аскарлари итальянлар блан урушмаганлиги, Ироқдаги шаҳар ва қишлоқларнинг итальян қўшинлари томонидан вайрон қилинмаганлиги ма'лум. Аммо, шундай бўлса ҳам Ироқ 1.602.436 динар миқдорида репарация талаб қилиш мумкин деб ҳисоблаган. Ироқ ҳукумати Ироқдаги авантюрист Рашид Али эл Ғайлоний қўзғалони натижасида етказилган зарарларни ҳам ана шу репарация ҳақига қўшиб ҳисоблаган. Ироқ вакили ана шу репарация ҳақи Италия, Германия ва... Япония ўртасида тақсим қилиниши керак, деди.

Кейинги кунлар мобайнида комиссия мажлислари бўлиб турган залда ҳеч хаял қилинмай, миллион, ўн миллион ва юз миллион, миллиардлаб рақамлар келтирилди! Ҳали кечагина сулҳ шартномаси лойиҳасида Совет Иттифоқи фойдасига кўрсатилган жуда оз репарация ҳақига астойдил қарши чиққан кишилар ана шундай жуда катта репарация ҳақлари тўғрисидаги гапларни бемалол эшитиб ўтирибдилар. Италия босқинчиларидан ғоят кўп зарар кўрган совет халқининг манфаатлари тўғрисида гап борган чоқда, Италиянинг ҳимоячилари кўпайиб қолган эди. Аммо, нефть, кофе ва ипак блан савдо қилучи Бразилия ва Мексика савдогарларининг манфаатлари тўғрисида, инглиз трестлари ва банкларининг манфаатлари тўғрисида, Ироқ феодалларининг манфаатлари тўғрисида гап борган чоқда Италия ҳимоячиларининг дамлари ичларига тушиб кетди.

ВЕНГРИЯГА ДОИР СИЁСИЙ ВА ТЕРРИТОРИЯ МАСАЛАЛАРИНИ КЎРУЧИ КОМИССИЯ КИЧИК КОМИТЕТНИНГ МАЖЛИСИ

ПАРИЖ, 10 сентябрь (ТАСС махсус мухбиридан). Венгрияга доир сиёсий ва территория масалаларини кўручи комиссия тузган кичик комитетнинг бугун биринчи мажлиси бўлиб, бунда Чехословакия делегацияси тақдим этган икки тузатиш муҳокама қилинди. Бу тузатишларнинг бири Вена арбитражига, иккинчиси Братислав районида Венгрия—Чехословакия чегарасини бирмунча тузатишга тааллуқлидир.

Птуха (Украина) кичик комитетнинг раиси қилиб, Костелло (Янги Зеландия) докладчи қилиб сайланди.

ИТАЛИЯГА ДОИР СИЁСИЙ ВА ТЕРРИТОРИЯ МАСАЛАЛАРИНИ КЎРУЧИ КОМИССИЯДА

ПАРИЖ, 10 сентябрь (ТАСС махсус мухбиридан). Италияга доир сиёсий ва территория масалаларини кўручи комиссиянинг бугунги мажлисида Эркин Триест территориясидаги низом лойиҳасини муҳокама қилиш учун кичик комиссия тузиш масаласи ўртага қўйилди.

АНГЛИЯ ВАКИЛИ НИЗОМ ҲАҚИДА МУЗОКАРА ОЧИШГА ҚАРШИ

Мажлис раиси Игелянд (Жанубий Африка Иттифоқи) Низом лойиҳасини комиссияда муҳокама қилмай, музокараларни кичик комиссияга кўчиришни таклиф этди. Англия вакили Макнейл бу таклифни қувватлади. Макнейл айтдики, «комиссия музокараларсиз иш кўра олади» ва вакиллар ўз баёнотлари, таклифлари ва мулоҳазаларини ёзма шаклда кичик комиссияга топшириш блан чекланишлари мумкин. Макнейл комиссия олдида турган масалаларни тезроқ ҳал қилиш зарур деб, ўз таклифини шу блан асосламоқчи бўлди. Буюк Британия вакилининг тўсатдан пайдо бўлган ана шу шошма-шошарлиги албатта қизиқ туйилди. Италияга доир сиёсий ва территория масалаларини кўручи комиссиянинг тўрт кунлик мажлисида 25 киши яшовчи Мон-Табор деган кичик бир даштлик ерни Францияга топшириш масаласи муҳокама қилинганлиги ма'лумки. У вақтда Буюк Британия вакиллари шошилмаган эдилар. Аксинча улар, бу масалани кенг ва ҳар томонлама муҳокама қилиш тарафдори бўлган эдилар. Эндиликда, Триест тўғрисидаги масала каби муҳим масалалар ҳал этилиши лозим бўлган чоқда Буюк Британия вакили ҳаддан ташқари жадаллик кўрсата бошлади.

БУЛҒОРИЯ ТАШҚИ ИШЛАР МИНИСТРИ ҚУЛИШЕВНИНГ МАТБУОТ КОНФЕРЕНЦИЯСИДА АЙТГАНЛАРИ

ПАРИЖ, 9 сентябрь (ТАСС). Булғория ташқи ишлар министрлиги матбуот бўлими томонидан уюштирилган матбуот конференциясида Кулишев Булғорияда идора шакли масаласи юзасидан 8 сентябрьда ўтказилган умумий овозга қўйиш натижалари ҳақида журналистларга сўзлаб берди. Кулишев қисқача сўзлаган нутқида монархиянинг Булғорияда қандай роль ўйнаганлигини ва монархия булғор халқини ва мамлакатни қандай кулфатларга дучор қилганлигини айтди. Аммо, — деди у, — булғор халқи ўз қиролларининг жиноий ишларига бепарво қарамади ва уларга қарши кураш бошлади. Кулишев келгусида тузиладиган конституцияга асос бўладиган энг муҳим принципларни айтди. Булғориянинг келгусида тузиладиган конституцияси ҳозирги замонга муносиб демократик конституция бўлади, янги республика демократик республика бўлади.

Шундан кейин, Кулишев матбуот вакилларининг бирқанча саволларига жавоб қайтарди. Кулишев Греция блан Булғория чегараси тўғрисида гапириб, Булғория Эгей денгизига чиқишни та'минлайдиган чегара бўлишини талаб қилаётган бир чоқда, Греция стратегия жиҳатидан гарантия берилишини талаб қилмоқда.

Илгариги конституцияга расмий жиҳатдан қандай қарайсиз, деб берилган саволга жавобан Кулишев айтдики, бу конституция монархия принципларига асосланган эди, эндиликда Булғория республика бўлганлиги сабабли, ана шу эски конституция мамлакатда бўлаётган жуда катта ўзгаришларга муносиб эмас.

Республика қай йўсинда ташкил этилади ва қандай чоралар амалга оширилади, деган савол берилган эди, Кулишев бу саволга жавоб қайтариб, айтдики, регент кенгашининг ваколат муддати ўтиб бормоқда ва халқ мажлиси бюроси регентлик вазифаларини ўз зиммасига олади. Ҳукумат ўз ишини давом эттиради. Бутун гап парламентга боғлиқдир. Зарур деб топилган ўзгаришлар дарҳол амалга оширилиши мумкин. Булғорияда монархистлар партияси бундан кейин қоладими, деб савол берилган эди, Кулишев жавоб қайтариб айтдики, келгусида тузиладиган конституция бу масалани ҳал этади. Аммо, менинг фикримча, республикада монархистлар партияси давом этолмайди.

ИСФАҲОНДА ҲАРБИЙ ҲОЛАТ Э'ЛОН ҚИЛИНДИ

ТЕҲРОН, 8 сентябрь (ТАСС). «Иттилоат» газетаси 8 сентябрь кечқурун қуйидагиларни билдирди: Исфаҳонда ҳукуматга ва мамлакат хавфсизлигига қарши бўлган фитна фош этилганлиги сабабли бу ерда ҳарбий ҳолат э'лон қилинди.

7 сентябрьда Музаффар Фирузининг буйруғига мувофиқ, губернаторлардан бири Бахтиёрий (Жаҳоншан Самсам Бахтиёрий инглиз доиралари блан алоқа қилган ма'лум киши) ва унинг биродари Амир Баҳман фитнада айбланиб қамоққа олинди.

Исфаҳонда Музаффар Фирузи томонидан ҳарбий ҳолат э'лон қилиш тўғрисида чиқарилган декларацияда фитнанинг фош қилинганлиги ва тескаричилар ҳамда авантюристлар қамоққа олинганлиги билдирилади.

«Иттилоат» газетаси Феридaнда (Исфаҳон яқинида) Эрон халқ партияси блан демократик партияси а'золари ўртасида тўқинишлар бўлиб, бунинг натижасида бирнеча киши ярадор бўлганлигини ҳам билдиради.

БУЛҒОРИЯДАГИ УМУМИЙ ОВОЗГА ҚЎЙИШНИНГ РАСМИЙ ЯКУНЛАРИ

СОФИЯ, 11 сентябрь (ТАСС). Булғорияда ўтказилган умумий овозга қўйишнинг натижалари тўғрисидаги ма'лумотлар батамом аниқлангандан кейин ички ишлар министрлиги бугун қуйидаги расмий ма'лумотларни э'лон қилди. Овоз беришга ҳақли бўлган 4.506.642 кишидан 4.129.534 киши, ёки овоз берувчиларнинг 91,67 проценти умумий овоз беришда қатнашган. Шундан 3.832.001 киши ёки овоз берувчиларнинг 92,72 проценти халқ республикаси учун овоз берган. Монархия учун 175.007 киши овоз берган, бу овоз берувчиларнинг 4,24 процентини ташкил қилади. 122.526 бюллетень бекор қилинган.

ГРЕЦИЯ — АЛБАНИЯ ЧЕГАРАСИДА НИЗО'ЛАР

ТИРАНА, 11 сентябрь (ТАСС). Албания телеграф агентлиги грекларнинг Албания чегарасида қилган иғвогарликлари тўғрисидаги илгариги хабарларга қўшимча қилиб қуйидагиларни билдиради: греклар 17 ва 30 августда ҳам иғвогарлик ҳуружларини қилдилар. 17 августда грек аскарлари 50-нчи чегара устунини жойидан кўчирдилар, 30 августда эса Албания еридаги буғдойни ўриб олишга уриндилар. 6 сентябрьда Лесковик районида Грециянинг чегарачилари Албания соқчиларига ўқ уздилар.

Хавфсизлик Кенгашида

НЬЮ-ЙОРК, 9 сентябрь (ТАСС махсус мухбиридан). Бугун Хавфсизлик Кенгашининг 64-нчи мажлиси бўлди. Бу мажлисда Греция ҳукуматининг ҳаракатлари Болқон мамлакатларида тинчлик ва хавфсизликка таҳдид қилаётганлиги тўғрисида Украина баёнотини муҳокама қилиш давом этди. Мажлисда Кенгаш Албания вакили Тук Иаковнинг муҳокама қилинаётган шу масала юзасидан тегишли ахборот топшириш мақсадида Кенгаш мажлисида қатнаштирилишини сўраб қилган илтимосини қабул қилиши керакми, деган масала тўғрисида мунозара бошланиб узоқ давом этди. Кенгашда Украинанинг баёноти муҳокама қилинган вақтда, Албания кўп марта тилга олинган бўлса ҳам, Австралия вакили Хэзлак Кенгашнинг Албания топширмоқчи бўлган ма'лумотларни эшитишига қарши гапирди. Кадоган (Англия) Украинанинг баёноти «жанжалли масалалар»га эмас, балки «мамлакатдаги вазият»га тааллуқли бўлганлиги сабабли Кенгаш уставнинг 32-нчи моддасига мувофиқ, Албанияни Кенгаш мажлисига да'ват қилолмайди, деди. Кадоган Кенгаш тартибот қоидаларининг 39-нчи моддасини ҳам Албаниянинг илтимосига татбиқ қилиш мумкин эмас, деб да'во қилди. Кадоганнинг ўз сўзидан кузатган мақсади Албания вакилининг Грециядаги аҳволга доир фактларни баён қилишига халақит беришдан иборат эди. Кенгаш раиси Ланге Кадоганнинг фикрига қўшилмади. У айтдики, Кенгашнинг тартибот қоидаларидаги 39-нчи модда Кенгашта уни тегишли ахборот блан та'минлай оладиган ёки бошқа йўллар блан Кенгашга ёрдам бераоладиган ҳарқандай кишининг сўзини эшитиш ҳуқуқини беради.

Хитой вакили Ся ва Голландия вакили ван Клеффенс Кадоганнинг таклифини қувватладилар.

Шундан кейин, Громико чиқиб сўзлади. Громико Кенгашнинг сўнгги мажлисида Кенгашни Албания вакилини мажлисга чақиришга да'ват қилганлигини ва эндиликда ўз далилларини яна такрорлаб ўтиришни истамаганлигини айтди. Аммо, — деди Громико, — Кенгаш Албания вакилига масалани муҳокама қилиш вақтида қатнашиш ҳуқуқинигина эмас, балки ҳатто ўз сўзини айтиш ҳуқуқини ҳам бермаса, бунинг сабаби ҳаммага аён эмас, деб кўрсатиб ўтишни истайман. Кенгаш Албаниянинг илтимосини рад этадиган бўлса, Кенгаш а'золарининг кўпчилиги бевосита манфаатдор бўлган мамлакат вакилининг ўз гапини айтишига ва Албания ҳукуматига ма'лум бўлган фактларни Кенгашта тақдим этишини истамаётганлигини тасдиқлайди.

Сўнгра, Кадоган Кенгаш Албания вакилидан ўз баёнотини ёзиб топширишни сўраши мумкин, деди. Громико бу таклифга қарши чиқди ва Албания вакили фактларни Кенгаш мажлисида баён қилишга рухсат берилишини сўрамоқда деди.

Америка Қўшма Штатларининг вакили Жонсон айтдики, Бирлашган миллатлар устави тўғрисида ва Кенгашнинг муҳокама қилинаётган шу масала юзасидан тартибот қоидалари ҳақида Кадоганнинг берган та'рифига қўшиламан. Аммо, — деди Жонсон, — менинг фикримча, Албания вакилини Кенгаш мажлисига таклиф қилиш уставнинг руҳига муносибдир. Мексика вакили Нерво ҳам худди шундай йўл тутди.

Раис Ланге Кенгаш Албания вакилини ўз мажлисида гапириш учун чақириши керакми, деган масалани овозга қўйди. Англия вакили бу таклифга қарши овоз берди. Австралия вакили бетараф қолди. Кенгашнинг бошқа ҳамма а'золари Албания вакилини чақириш керак, деб овоз бердилар.

Шундан кейин, Ланге Албания вакили Тук Иаковага мажлис столи ёнидан ўз жойингизни олингиз ва ўз баёнотингизни айтингиз, деб таклиф қилди.

Тук Иакова мажлис столи ёнидан жой олиб, ўз баёнотини ўқиб берди. Бу баёнот Грециядаги мавжуд усул идоранинг агрессив сиёсати тинчликка ва хавфсизликка таҳдид қилаётганлигини та'кидлайди. Тук Иакова ўз сўзининг бош қисмида мажлисда қатнашиш имконияти берилганлиги учун Кенгашга ташаккур билдирди ва Кенгашнинг Албанияни Бирлашган миллатлар ташкилоти составига тавсия қилишдан воз кечиш ҳақида чиқарган қарори юзасидан таассуф билдирди. Тук Иакова айтдики, Албания фашист агрессиясининг биринчи қурбони бўлди. озодлик йўлидаги курашда кўп қурбон берди, шу сабабдан, албан халқи бошқа мамлакатлар блан бир қаторда Бирлашган миллатлар ташкилотида а'зо бўлиш ҳуқуқидан нима учун маҳрум этилаётганлигини тушунмайман. Тук Иакова фашизмга қарши курашда Албаниянинг ўйнаган ролини та'кидлаб, Хавфсизлик Кенгаши умумий курашда Албаниянинг тўккан қони ва берган қурбонларига э'тиборсиз қарамаса керак, деб ишонч билдирди. Албания, — деди Иакова, — уруш даврида ўз бурчларини қандай шараф блан бажарган бўлса, Бирлашган миллатлар ташкилотининг ҳамма талабларини ҳам виждонан бажаради.

Тук Иакова Кенгашда муҳокама қилинаётган масала тўғрисида гапириб айтдики, Греция вакили Дендрамиснинг Кенгаш мажлисида Албания ша'нига асоссиз қўйган айблари ва ҳақорат қилиб айтган гапларига жавоб бериб ўтирмайман,, мен бундай гапларга жавоб қайтариш блан Кенгашнинг вақтини олмайман. У, Греция-Албания муносабатлари тўғрисидагина сўзлашни истайман, деди. Дендрамиснинг Греция блан Албания ўртасида уруш ҳолати бор, деб бирнеча марта гапирганини та'кидлаб, Тук Иакова Дендрамиснинг шу гапни зўр бериб та'кидлаши «Греция блан Албания ўртасида низо' чиқаришга имконият туғдириш» нияти борлигини кўрсатса керак деди. Албания вакили менинг мамлакатим Греция блан уруш ҳолатида, деган гапларни рад этди ва Албания Греция блан уруш ҳолатида бўлишни истамайди, деди. Албания сулҳпарвар кичик мамлакат бўлиб, ҳечқачон агрессор бўлмади, балки ҳамиша ажнабий агрессиянинг, шу жумладан Греция агрессиясининг қурбони бўлиб келди. Албания халқи Италия оккупацияси даврида ҳамиша фашистларга қарши курашди ва қўшни мамлакатларда душманга қаршилик кўрсатган кучлар блан ҳамкорлик қилди.

Тук Иакова айтдики, урушдан кейинги даврда Грецияда юз берган аҳвол грек халқини хурсанд қилмади. Грециядаги усул идора ҳарқандай йўллар блан грек ва албан халқи ўртасида душманчилик вужудга келтиришга уринди: бу усул идора Албания чегарасида иғвогарлик блан жанжал чиқаришга уринди. Грецияда озчиликни ташкил этган албанларни йўқотишга ҳаракат қилди. Албаниянинг жанубий қисмини олиш учун бема'ни да'воларни ўртага қўйди. Албанияга қарши ҳарқандай ёлғон уйдирмаларни тўқиб, чиқара бошлади. Иакова Греция ҳукуматининг террорчи шайкалари Албания территорияси ва Албания сувларидан юз мартадан ортиқ ўтганлигини та'кидлади. Тук Иакова илгари Кенгашга узун бир рўйхат топширганлигини ва бу рўйхатларда Греция террорчилари томонидан қилинган иғвогарликлар санаб кўрсатилганлигини эсга тушириб, айтдики, Кенгаш Албаниянинг Бирлашган миллатлар ташкилотига қабул қилиш тўғрисида аризасини муҳокама қилиб турган чоқда, грекларнинг яна бир иғвоси ҳақида ҳозиргина ахборот олдим.

Грецияда озчиликни ташкил этган албанларга нисбатан қандай муомала қилинаётганлиги ҳақида гапириб, Тук Иакова Греция тескаричиларининг албанларга нисбатан террор қилганлигини кўрсатадиган бирқанча мисолларни келтирди. Греция ҳукумати, — деди у, — Грецияда озчиликни ташкил этган албанларнинг доим та'қиб этилишига хотима бериши лозим. Иакова сўзининг охирида Кенгаш ана шу жиддий аҳволни назарда тутиб, бу масала юзасидан ўз қарорини чиқаради, деб умид билдирди.

Иакова Греция ҳукуматининг тескаричи сиёсати тинчликка хавф туғдираётганлиги ҳақидаги қўшимча далилларни Кенгашга топширганидан кейин, Греция вакили Дендрамис сўз олди. Дендрамис Греция блан Албания ўртасида ҳали ҳам уруш ҳолати бор, деган гапларни яна такрорлади. Дендрамис ўтган ҳафтадагидек бу сафар ҳам Албанияда душманга қарши курашган кучларнинг муваффақиятларини камайтириб кўрсатишга уринди.

Шундан кейин, Америка Қўшма Штатларининг вакили Жонсон сўзлади. Жонсон Грециядаги аҳвол тўғрисида Украина баёнотида айтилган гапларга қўшилмаганлигини билдирди ва Греция ҳукуматининг кўраётган чораларини ҳарқандай йўллар блан ҳимоя қилди. Жонсон Британия қўшинларининг Грецияда бўлишини ма'қуллади ва Грециядаги Британия қўшинлари «мамлакатдаги аҳволни яхшилайди» деб да'во қилди.

Жонсоннинг бутун нутқи Кенгашнинг Украина томонидан берилган ва ҳужжатлар блан асосланган баёнотни рад этиш ҳақида қарор чиқариш учун замин тайёрлаш мақсадини кўзда тутган эди.

Австралия вакили Хэзлак ҳам табиий шу руҳда гапирди.

Хэзлак сўзидан кейин Кенгаш мажлисни 10 сентябрь кечқурунгача кечиктиришга қарор қилди.

НЬЮ-ЙОРК, 11 сентябрь (ТАСС махсус мухбиридан). Кеча Хавфсизлик Кенгашининг 65-нчи мажлиси бўлди. Мажлисда Украина ССР нинг баёнотини муҳокама қилиш давом этди.

Биринчи бўлиб Д. З. Мануильский сўзга чиқди. Д. Мануильский Грециядаги аҳволни текширишда Хавфсизлик Кенгашига халақит бермоқчи бўлган кишиларга жавоб қайтарди.

Сўнгра Бразилия вакили Веллозо сўзга чиқиб, Англия-Америка вакилларининг Украина баёнотини рад этишга ва Грецияда юз берган аҳволни Кенгашнинг текширишига йўл қўймасликка қаратилган уринишларини қувватлади. Украина ўз баёнотида Грециядаги ҳозирги аҳволни халқаро тинчликка ва хавфсизликка таҳдид қиладиган аҳвол деб та'рифлаган эди.

Веллозо Кенгашнинг рўзномасидаги бошқа масалаларни муҳокама қилишга киришишни таклиф этди.

Шундан кейин Греция вакили Дендрамиста сўз берилди. Дендрамис ўз нутқида монархист-тескаричиларни ҳимоя этди ва демократик кучларга ҳужум қилди.

Сўнгра раислик қилучи Лангенинг таклифига биноан, Хавфсизлик Кенгаши 11 сентябрь кечгача ўз мажлисини кечиктирди.

НЬЮ-ЙОРК, 12 сентябрь, (ТАСС махсус мухбиридан). Хавфсизлик Кенгаши кеча Грециядаги аҳвол тўғрисида Украина ССРнинг баёнотини муҳокама қилишни давом эттирди. А. А. Громико биринчи бўлиб сўзга чиқиб, Грециядаги аҳвол бутун дун'ёда тинчликка таҳдид қилаётир, деб яна та'кидлади. Громико Грециядаги аҳвол тўғрисидаги масалада Совет Украинасининг тутган йўлини қувватлаб, Англия, Голландия, Америка Қўшма Штатлари ва Греция вакилларининг иғвогарлик мақсадида келтирган далилларининг чин моҳиятини фош қилди. Громико агар Хавфсизлик Кенгаши Грециядаги аҳвол тўғрисида Совет Украинаси томонидан тақдим этилган фактларга э'тибор қилмаса, Кенгашнинг обрўси бутунлай тушиб кетади, деб огоҳлантирди. Громико Англиянинг Греция ишларига аралашаётганлигини кўрсатадиган янги фактлар келтириб, Кадоганга бу мисолларни рад этишга ҳаракат қилиб кўришни таклиф этди. Громико инглиз қўшинлари Грецияда шу ҳукуматнинг таклифи блан турибдилар, деган гаплар ҳақида тўхталиб айтдики, Грециянинг 1911 йилги конституцияси ажнабий қўшинларни чақиришга рухсат бериш ҳақида махсус қонун чиқаришни талаб этади. Громико бундай қонун қабул қилинмаганлигини айтади. Кадоганнинг Уставнинг 2-нчи моддаси инглиз ма'мурларининг Грецияда кўраётган чораларини ма'қуллайди, деган да'воси тамомила асоссиздир, чунки бу модда мамлакатларнинг суверенитети ва мустақиллигини ҳимоя қилишга бағишланган. Америка Қўшма Штатлари вакили Жонсоннинг Совет Иттифоқи Грециядаги сайловларни кузатиб туриш учун ўз одамларини юборишга унамади, деган гапларга жавобан Громико айтдики, кузатучилар юбориш Грециянинг ички ишларига тўғридан-тўғри аралашиш бўлур эди, Совет Иттифоқи бунга қарши қаттиқ э'тироз билдиради. Громико бундай деди: «Грек халқи ажнабий кузатучиларсиз ва уларнинг иштирокисиз сайловларни ва умумий овозга қўйишни ўтказаолмайди, деб ўйловчи кишилар грек халқининг қобилияти тўғрисида жуда ҳам паст фикрдадирлар. Совет ҳукумати грек халқининг қобилияти тўғрисидаги шундай фикрларга қўшилолмайди. Совет ҳукуматининг бу йўли давлатларнинг суверенитети ва мустақиллигини ҳимоя қилучи Бирлашган миллатлар ташкилоти уставининг руҳига том ма'носи блан мувофиқдир». Громико инглиз қўшинларининг Грецияда бўлиши, шунингдек яқинда Греция қирғоқлари ёнида ҳарбий кемаларнинг ўтказилган намойиши Грециядаги аҳволни мустаҳкамлашга ёрдам беради, деган гапларни масхара қилди. «Умумий овозга қўйиш муносабати блан Греция қирғоқлари яқинида ҳарбий кемаларнинг бўлиши грек халқини, унинг миллий ҳисларини таҳқир этади ва бундай воситалар мамлакатнинг фазилатига тамомила хилофдир».

Сўнгра, Громико Кадоганнинг гитлеризмни тор-мор келтиришда Совет Иттифоқининг ролини пасайтириш йўлида қилаётган уринишларига норозилик билдирди. Громико Албанияга қарши қилинаётган иғвогарликлар тўғрисида Совет Украинаси томонидан кўтарилган масаланинг ғоят жиддий масала эканлигини та'кидлади ва Кадоган, Жонсон ҳамда ван Клеффенсга савол бериб, Греция-Албания чегарасидаги низо' Хавфсизлик Кенгашининг э'тиборини жалб этиш учун пулемётлардан нақадар кўп ўқ узиш керак, деб истеҳзо блан сўради.

Громико сўзининг охирида Кенгашдаги ба'зи а'золарнинг Украина ССРнинг баёноти «пропаганда» мақсадларини кўзда тутади, деган иғвогарлик гапларини масхара қилди. Громико айтдики, Совет Иттифоқи халқаро миқёсдаги хавфсизлик бўлиши учун доим зўр бериб курашади ва уруш оловини ёқучиларни фош қилади.

Шундан кейин Кадоган гапирди. Кадоган Мануильский томонидан қўйилган айблар гўё, асоссиз деб қилган аввалги да'восини такрорлади.

Шундан кейин Греция вакили Дендрамис сўзлади, Дендрамис Кадоганнинг Украина ССР томонидан келтирилган далилларни э'тиборсиз қолдириш йўлида қилган ҳаракатларини қувватлашга уринди.

Дендрамис сўзидан кейин Ланге Кенгаш мажлисини кечиктиришни таклиф этди. Навбатдаги мажлис 13 сентябрьда бўлади.

Мас'ул муҳаррир С. РАЖАБОВ.

ОТА-ОНАЛАР УЧУН ЛЕКЦИЯ

Сталин номли Марказий пионерлар саройи ҳузурида **Тошкент шаҳар мактабларидаги ўқучиларнинг ота-оналари учун Дам олиш куни университети** уюштирилган.

15 сентябрь кеч соат 7 да, Сталин номли Пионерлар саройининг лекториясида (Карл Маркс кўчаси, 19-нчи уй): **«Оила ва мактаб»** деган мавзу'да биринчи лекция ўтказилади. Лекцияни ЎзССР Маориф министрининг ўринбосари ўртоқ **Е. В. Рачинская** ўқийди.

Лекцияга ҳарким кирса мумкин.

ТЕАТРЛАРДА:

ҲАМЗА ТЕАТРИДА — 14 ва 15 сентябрьда **Муҳаббат.**

ЎЗОПЕРА ТЕАТРИДА («Свердлов» театри биносида) — 15 сентябрьда кундуз **Гуландом,** кечқурун **Лайли ва Мажнун.**

МУҚИМИЙ ТЕАТРИДА (Пушкин номли боғ, ёзги театр) — 14 ва 15 сентябрьда **Тоҳир ва Зуҳра.**

ЎЗБЕК ДАВЛАТ РЕСПУБЛИКА МУЗИКА ТЕАТРИДА (Беш'ёғочдаги Тошсовет театри биносида) — 14 сентябрьда **Хўжа Насриддин,** 15 сентябрьда **Тоҳир ва Зуҳра.**

СТАЛИН НОМЛИ БОҒДА (Комсомол кўли)—14, 15 сентябрьда махсус тайёрланган майдончада **французча ва ўзбекча курашлар давом этади.** Курашлар кеч соат 9 да бошланади.

ЁЗГИ КИНОТЕАТРЛАРДА:

«РОТ-ФРОНТ» — **Қасам;** «НАВОИЙ» — **Етти далил;** «9-НЧИ МАЙ» — **Суворов;** «ОКТЯБРЬ» **Гумаштанинг синглиси;** «ВАТАН» — **Руслан ва Людмила;** СОБИР РАҲИМОВ НОМЛИ КИНОТЕАТР (Тахтапул кўчасида, 6-нчи трамвайнинг охирги остановкаси) — **Руслан ва Людмила;** «ХЕВА» **Дубровский;** «ИСКРА» янги бадиий фильм **Кўк тоғ;** «УДАРНИК» — **Кўк тоғ;** «ТЕЛЬМАН» — **Баҳор вальси;** «ПОБЕДА» — **Руслан ва Людмила;** «ВЕСНА» — **Балерина.**

ҚИШКИ КИНОТЕАТРЛАРДА:

«ИСКРА» — кундуз ва кечқурун иккала залда **Осмон секинюрари;** «ЎЗБЕКИСТОН» — кундуз ва кечқурун **Денгиз батальони;** «ПОБЕДА» — кечқурун **Сирли орол.**

«Главкинопрокат» Ўзб. конторaси кинотеатрларда кўрсатиш учун

КЎК ТОҒ

деган янги овозли бадиий фильм чиқарди (Л. Кассельнинг «Азиз ўғилчаларим» деган повестидан олинган).

Сценарий автори — **Л. Кассель.**

Постановкачилар — **Э. Гарин, Х. Локшина,** оператор — **С. Урусевский,** рассомлар — **Н. Пашкевич, Е. Сафонова.**

Рольларда: Сталин мукофоти лауреатлари **Е. Самойлов, И. Любезнов,** РСФСРда хизмат кўрсатган артистлар **Б. Барист, С. Каюков, П. Оленев** ва бошқалар.

Бу фильмни «Союзфетфильм» киностудияси 1946 йилда ишлаган.

Тошкент шаҳар, Октябрь район, 17 бўлим халқ суди билдирадики, Р. Ғуломовнинг Ш. Абдуллаевадан ажралиш ҳақидаги аризаси судда кўриш учун қабул қилинди.

СССР Олий та'лим министрлигининг
ТОШКЕНТ МОЛИЯ-ЭКОНОМИКА ИНСТИТУТИ
1946/47 ўқув йили учун
ТАЙЁРЛОВ БЎЛИМИГА ЎҚУЧИЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИШНИ ДАВОМ ЭТДИРАДИ.

Институтнинг тайёрлов бўлимига ўрта мактабнинг камида 9 синфи ҳажмида ма'лумоти бўлган кишилар қабул қилинади.

Ўқучилар стипендия ва ошхона блан та'минланади.

Муфассал ма'лумотлар олиш учун адрес: Тошкент шаҳар, Ўзбекистон кўчаси, 95-нчи уй (1 ва 4-нчи трамвайларнинг «Беш'ёғоч» остановкаси).

ВЦСПСнинг Ўзбекистондаги вакили ҳузурида
касаба союзи а'золари, Ватан уруши ва меҳнат инвалидлари ҳамда ҳарбий хизматчиларнинг оила а'золарига меҳнат, уй-жой, граждан ва жиноий ишлар юзасидан бепул ёрдам бериш учун

ҲУҚУҚИЙ КОНСУЛЬТАЦИЯ
уюштирилган

Консультация ҳар куни эрталаб соат 9 дан кундуз 1 гача ва кеч соат 6 яримдан 10 яримгача ишлайди. Адрес: Тошкент шаҳар, Киров кўчаси, 20-нчи уй, Меҳнат саройи, иккинчи қават. Телефон — 33055.

Тошкент шаҳар, Октябрь район, 23 бўлим халқ суди билдирадики, Қ. Қудратовнинг М. Латиповадан ажралиш ҳақидаги аризаси судда кўриш учун қабул қилинди.

Тошкент шаҳар «Правда Востока» ва «Қизил Ўзбекистон» босмахонаси.
Тиражи 64,5 минг. № 75. Р. 04845.